

5. møde.

Tirsdag den 16. oktober kl. 14.

Formanden: I skrivelse af 12. d. m. anmoder indenrigsministeren om, at der af folketinget må blive udpeget 4 medlemmer med stedfortrædere til det i § 9 i lov om værnepligt omhandlede værnepligtsnavn for tiden 1. januar 1963-31. december 1966.

I skrivelse af 9. d. m. meddeler fuldmægtig Rudy Schrøder, at han er villig til fra den 9. d. m. at regne at indtræde som midlertidigt medlem under den folketingsmand Frode Jakobsen tilståede orlov.

I skrivelse af 11. d. m. har medlem af folketinget fru Edel Saunte meddelt, at hun efter at være valgt til borgmester i København ønsker at nedlægge sit mandat som medlem af folketinget fra den 1. november d. å. at regne. Stedfortræder er kontorchef Erik Wingsøe, der herefter i skrivelse af 12. d. m. har erklæret sig villig til at modtage det fra nævnte dato ledige mandat som ordinært medlem af tinget.

Efter at folketingsmand, professor Arne Bertelsen fra den 1. november d. å. at regne har nedlagt sit mandat som medlem af folketinget, har fru Birthe Wetlesen i skrivelse af 9. d. m. meddelt, at hun er villig til at modtage det fra nævnte dato ledige mandat.

Medlem af folketinget Ole Bjørn Kraft har meddelt mig, at han ønsker til undervisningsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil den højtærede minister i et cirkulære henlede skolernes opmærksomhed på, at det allerede nu er lærerne tilladt at anvende de nordiske talord i undervisningen, og vil ministeren anse det for formålstjenligt at tilskynde i første række regnelærerne til at benytte dem?“

Medlem af folketinget Morten Lange har meddelt mig, at han ønsker til undervisningsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Giver det stærkt forøgede studenter-tal ministeren anledning til at overveje

forøget bevilling til ungdommens uddannelsesfond og forceret tempo i kollegiebyggeriet?“

Medlem af folketinget Søgaard har meddelt mig, at han ønsker til handelsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Finder ministeren det nye beregningssystem for visse forsikringsselskabers automobilforsikringer i overensstemmelse med god praksis?“

Har forsikringsrådet undersøgt de pr. 1. januar bebudede forhøjelser af motor-ejernes forsikringspræmier og fundet dem rimelige?“

Spørgsmålene vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommande spørgetid.

Den første sag på dagsordenen var:

Forhandling om statsministerens redegørelse ved folketingsårets åbning.

(Redegørelsen findes i tidenden sp. 1).

K. B. Andersen: For socialdemokratiet må den naturlige baggrund for den kommende samlings politiske arbejde være forsommerens forlig, socialdemokratiets årsmøde i august, drøftelserne på sommerens faglige kongresser og den åbningstale, hvorved den højtærede statsminister på regeringens vegne åbnede samlingen.

Inden jeg gør nogle bemærkninger i forbindelse med den debat om forliget, der har præget sommermånederne, vil det være naturligt at pege på udviklingen over nogle år for at se på de fremskridt, de meget væsentlige fremskridt, der er sket i 5 års perioden, siden den socialdemokratisk ledede flertalsregering kom til i forsommeren 1957. Når jeg gør det, er det, fordi man jævnligt i den offentlige debat møder den ejendommelige tale, at Danmark skulle befinde sig i en krise for øjeblikket, eller udtrykt på en anden måde: at de gode tider ikke alene ikke skulle være blevet bedre, men tværtimod skulle være slået over i deres modsætning, og at det nu bare gælder om at gøre de dårlige tider så tålelige som muligt.

Hvis den tilstand, der præger det danske samfund for tiden, den tilstand, der præger

[K. B. Andersen.]

danske hjem i øjeblikket, sådan i al almindelighed skal betegnes med kriseagtige vendinger, ja, så må vi i alle tilfælde til at finde et andet ord til at betegne det, vi i tidligere tider betegnede som kriser. For mange danske arbejdere og andre lønmodtagere var ordet krise forbundet med en tilstand med mangel på arbejde, med lange arbejdsløshedskøer, med utryghed på arbejdspladsen — for der var nok, der var parat til at overtage jobbet — med håbløse udsigter for den 40-50-årige, der blev ledig, for hvem ville antage folk, der begyndte at komme op i årene o. s. v.?

I dag lever vi under fuld beskæftigelse, ledigheden har været under 1 pct. for samtlige områder, og forbundsformand Alfred Petersen kunne i sin beretning på Dansk Arbejdsmands og Special Arbejderforbunds kongres pege på, at ledigheden var den laveste, forbundet nogen sinde havde kunnet konstatere. Tænk, hvad dette fremskridt betyder ikke alene for produktion og forbrug, men nok så meget, hvad det betyder i menneskelig tilfredsstillelse at vide, at der er brug for én, at éns arbejdskraft er en mangelvare, at man ikke behøver at stå med hatten i hånden for at slippe ind på en arbejdsplads. Havde regeringen for 5 år siden bebudet en så total afskaffelse af ledigheden, ville den ikke være blevet troet, det ville have lydt for usandsynligt — vi havde jo vænnet os til at leve med en vis ledighed næsten som en slags naturfænomen. Men det er altså sket. Det er rigtigt, som det blev sagt ved et møde for nylig: mænd er udsolgt. Og det kan føjes til, at der er afsætning af kvinder som aldrig før. Arbejdskraften er blevet sælgers marked, og den, der gerne vil i arbejde, vil med få undtagelser også kunne komme det. Hvis den tilstand skal betegnes med ordet krise, så er det vist på tide at begynde at drøfte, hvad der egentlig ligger i de ord, vi bruger i den politiske debat.

Samtidig med denne stigning i beskæftigelsen har vi som en naturlig følge set en stigning i produktionen i årene siden 1957 på omkring 20 pct. i faste priser og en tilsvarende — eller rettere mere end tilsvarende — stigning i forbruget, altså en reel

stigning på omkring 5 pct. om året, dog mere i de sidste år.

Det har været nødvendigt at pege på denne udvikling for at kunne slå fast: Danmark er ikke i krise, beskæftigelsen er den bedste nogen sinde, vi har oplevet en stærk stigning i produktion og forbrug. Vi har det kort sagt ganske betydeligt bedre end for 5 år siden.

Ja men, vil det måske blive indvendt, har regeringspartierne tænkt sig at tage æren for det? Ja, faktisk. Al eventuel beskedenhed til trods tror jeg, vi bliver nødt til det for den historiske sandheds skyld.

Det er rigtigt, at vi har nydt godt af en international højkonjunktur. Det er aldrig blevet skjult, og det ville være tåbeligt at søge at skjule, at dansk økonomi er i allerhøjeste grad afhængig af de økonomiske forhold i de lande, der omgiver os, og også videre ud. Det er altid blevet fremhævet fra socialdemokratisk side, at baggrunden for de gode tider er den internationale højkonjunktur, vi har oplevet i de senere år. Men når dette er sagt, må det dog i sandhedens navn også tilføjes — og gives samme vægt — at det jo ikke er ligegyldigt, hvordan vi modtager de økonomiske strømninger, der kommer til os udefra. Også i denne henseende er det naturligt at tage udgangspunkt i 1957.

De medlemmer af det høje ting, der var med til sommersamlingen i 1957, glemmer den nok ikke så hastigt, hvis de da ikke ønsker at glemme den, hvad nogle jo nok gør. Det var dengang, regeringen lagde grunden til den økonomiske politik, der sikrede, at den internationale højkonjunktur blev til den fulde beskæftigelse og den stigende produktion her i landet. Det var sommerlovgivningen om stabiliseringslån og afsskrivningsregler. Hvor var oppositionen henne dengang? Arbejdede den med eller imod? Skulle nogen have glemt det, skal det være mig en kær pligt at minde om, at det var dengang, oppositionens ordførere malede en vis mand på væggen med så brede penselstrøg, at det heldigvis sjældent opleves i denne sal. Det var dengang, oppositionspartierne fortalte os og søgte at skabe det indtryk i befolkningen, at de foranstaltninger, regeringen foreslog, var begyndelsen til enden. De ville føre til formindsket pro-

[K. B. Andersen.]

duktion, større arbejdsløshed, lysten til at begynde nye virksomheder ville blive svækket, og derfor lod man regeringspartierne gennemføre forslagene alene. Vi takker i dag for æren — det er ikke altid, det er så nemt at placere den som i dette tilfælde. De regler, der ville fratage virksomhederne lysten til at producere, var dem, hvorom Industrirådets formand, direktør Thygesen, for nylig sagde, at de havde givet industrien mod på at tage risikoen ved de store investeringer, en investeringsvirksomhed, der har gjort industrien mere konkurrencedygtig.

Og for at der nu slet ikke skal være nogen tvivl om, hvem der har ført den økonomiske politik, hvis resultater viser sig i disse års beskæftigelse, skal jeg også tillade mig at minde om — selv om jeg har på fornemmelsen, at det måske er lidt taktløst — at to år efter kom VK-planen til verden. Dens hovedpunkt var en pengeudpumpning gennem en fjernelse af statens overskud — en politik, der ville have betydet en vending i den gode udvikling, der da var i gang, om ikke regeringspartierne havde afvist denne plan.

Vi har ikke krise, og det er den politik, hvormed regeringspartierne modtog den internationale konjunktur, der er skyld i, at vi ikke har det.

Men hvorfor så forliget? Fordi, som alle ved, forbrug og investeringer løb fra produktionen. Det er forståeligt, at det stærke pres, som udviklingen førte med sig, kunne føre til, at vi kom til at leve over evne. Men det er lige så sikkert, at den tilstand selvfølgelig ikke kan fortsætte uden netop at bidrage til at standse den gode udvikling, den selv er et resultat af. Valget stod for regeringen ikke mellem at søge at afpasse stigningen i forbrug og investeringer efter produktionen eller intet at foretage sig. Valget stod mellem indgreb ad politisk vej, indgreb, hvis virkninger kunne fordeles på rimelig måde, eller en løsning over de berømte frie kræfters spil med det resultat, at vi ville opleve at se valutakassen tømmes, renten gå yderligere i vejret, aktiviteten standse og arbejdsløsheden vende tilbage. Det var jo situationen. Men det har da ikke noget med krise at gøre, at man i tide erkender, at sådan er det, og gør sig klart, at nu må vi vise, at vi forstår at leve med

den fulde beskæftigelse. Derfor de økonomiske forhandlinger og derfor forliget.

Der har været skrevet og talt meget om, om regeringspartierne ville holde forliget. Selvfølgelig vil vi holde forliget. Man kan diskutere, om man skal indgå et forlig — men ikke, om det forlig, man har indgået, skal holdes. Lad det være sagt ganske klart.

Der har også været sagt og skrevet meget om, hvem der vandt ved dette forlig, hvem der dikterede hvem hvis politik o. s. v. Mon det egentlig interesserer den danske befolkning så vældigt? Det er da uden videre klart for alle, der vil tænke sig lidt om, at hvis en af parterne i forhandlingerne ville have haft alt, sit eget igennem — ja, så var der ganske enkelt intet forlig blevet. Alle fire forligspartier står som vindere, fordi de sammen gennemførte økonomiske foranstaltninger med det formål at sikre en fortsættelse af de gode tider, en fortsættelse, som truedes af manglende balance i det økonomiske liv. Jeg forstår godt, om enkelte partier, vel især det konservative parti, der har opdaget, at der var adskillige torne på de roser, de fik for placeringen af omsen, kan have brug for — som det hedder i medicinsproget — „til indvortes brug“ at forklare, at de har sejret på alle punkter; men lige så klart er det da, at det selvfølgelig ikke kan være rigtigt. Jeg har i øvrigt ikke set den konservative ordfører, det ærede medlem hr. Poul Møller, føre en tale af den art, men han var jo også med i sliddet i selve de besværlige forhandlingsdøgn, så han ved bedre. Sandheden er da, at alle har fået noget, og at alle har måttet ofre noget. Kan der laves forlig på anden måde? Jeg tror det ikke.

Det afgørende for regeringen var, at vi fik sikret det overskud på statens regnskab, som var nødvendigt i situationen — og det er jo ikke ligefrem VK-politik, nærmest tværtom — og at regeringen fik den brede tilslutning til den principielle omlægning af skatterne, som omsen var udtryk for. Jeg vil i øvrigt gerne i denne forbindelse erklære mig enig med venstres formand, det ærede medlem hr. Erik Eriksen, i nogle bemærkninger, fremsat på venstres landsmøde, hvori det ærede medlem gav udtryk for nogen skuffelse over den altoverskyggende placering, som spørgsmålet om omsens

[K. B. Andersen.]

placering har fået i debatten. Jeg er ikke i tvivl om, at det havde været bedre, af mange grunde bedre, om regeringens forslag om detailomsen var blevet gennemført. Men jeg finder på den anden side, at der var så mange andre momenter i forliget, at debatten detail-engros på en urimelig måde har stjålet billedet, bl. a. fra det, der jo var formålet med det hele: at bevare den gode beskæftigelse og fremskaffe en bedre dæmpning af forbrugsstigningen, end den velkendte metode, der er den mest urimelige, demokratisk mest uværdige, mest asociale måde at skaffe forbrugsdæmpning på, nemlig at lade 10-15 pct. af befolkningen bære forbrugsdæmpningen gennem nedgangen i indtægt fra løn til arbejdsløshedsunderstøttelse.

Inden jeg forlader omtalen af forliget, vil jeg gøre nogle principielle synspunkter gældende vedrørende forholdet mellem offentligt og privat forbrug. Et led i forliget var loftet over statens udgifter. Jeg må vel nødvendigvis tilføje, at også dette punkt skal selvfølgelig holdes — simpelt hen, fordi det er et led i en aftale. Og regeringens meddelelse om, at der som direkte følge af forliget må ske en forhøjelse af udgiftsrammen på de 8.540 mill. kr. med et beløb på en 65-70 mill. kr., altså under 1 pct., kan ikke med nogen rimelighed give anledning til tale om, at forliget ikke skulle holde på dette punkt.

Men når det så er sagt, må det også tilføjes, at det principielt er en betænkelig ting, hvis man sætter offentlig aktivitet på smalkost på et tidspunkt, hvor der ikke er tale om samfundsmæssig fattigdom. At det kan være nødvendigt i en given situation at lade staten være med til at holde igen — vel, det er én ting. Men det må ikke give næring til den opfattelse, at det er forsvarligt i almindelighed at lægge offentlig aktivitet for had, at det er forsvarligt at mistænkeliggøre offentlige midler, at ethvert privat forbrug er mere forsvarligt end et hvilket som helst offentligt forbrug. Vi kan ikke være bekendt at fremvise alt for mange tegn på åbenbar samfundsmæssig fattigdom midt i velstanden, og vi må da ikke tro, at vi kan følge med i den voldsomme udvikling, vi er inde i, hvis vi ikke sørger for de nødvendige offentlige midler

til f. eks. uddannelse, til udbygning af trafik anlæg, til det nødvendige samarbejde med erhvervene og meget andet.

Dansk Ingeniørforenings formand, civilingeniør Povl E. Malmstrøm, udtrykte for nogle dage siden dette i en kronik i Politiken bl. a. med følgende ord:

„Det må være nødvendigt, at der anlægges en investeringspolitik, således at man giver uddannelsesmulighederne inden for alle områder en præference fremfor en for tidlig udlodning af et eventuelt øget samfundsudbytte til mere eller mindre nyttig købekraft. Vi må se i øjnene, at vi i konkurrencen med andre industrilande kan komme så langt tilbage, at det kan blive for sent at rette det forsømte op.“

Det loft over de offentlige udgifter, vi nu har anskaffet os, og som mit parti også har accepteret i situationen, er en naturlig ting for den, der mener og taler for, at „pengene ligger bedst i borgernes lommer“. Det kedelige er jo blot, at de pågældende glemmer at tilføje, at hvis det offentliges aktionsmuligheder hæmmes for meget, er det jo ikke et eller andet i luften frit svævende offentligt væsen, det går ud over, men de samme borgere i form af forringede udviklingsmuligheder på snart sagt alle felter. Den i enhver henseende — også bogstavelig talt — billige appel til værensig-selv-nok-mentaliteten, som mistænkeliggørelsen af behovet for offentlige midler er udtryk for, kan meget vel vise sig at blive kostbar, både ud fra produktionsmæssige og ud fra rent menneskelige synspunkter, ved at forringe udviklingsmuligheder på begge felter.

Socialdemokratiet afholdt sit første offentlige årsmøde i slutningen af august. Jeg synes, der er grund til at udtrykke glæde over den skik med offentlighed ved sådanne lejligheder, som det konservative folkeparti lagde for med, og som nu er fulgt op af socialdemokratiet og venstre. Hovedpunkterne i udtalelsen fra det socialdemokratiske årsmøde var spørgsmålet om ophævelse af sambeskatningen, spørgsmålet om kilde-skatte og sidst, men ikke mindst, spørgsmålet om at sætte bom for jordspekulationen og spekulationsbyggeriet. Jeg skal vende tilbage til disse punkter om et øjeblik i forbindelse med omtalen af åbnings-

[K. B. Andersen.]

talens ord herom. For socialdemokratiet betød årsmødet et glædeligt gensyn med, men også, som det desværre hurtigt viste sig, en beklagelig afsked med Kampmann som statsminister. Forhåbentlig vil Kampmann snart igen være rede til at tage del i offentligt liv, omend på mindre krævende og udslidende poster end hidtil.

Venstres årsmøde viste for åbent tæppe det ærede medlem hr. Erik Eriksens kendte store manøvredegytighed. Liberal Debat — partneren til venstre — blev på det nærmeste udslettet i et knusende favntag, så hjerteligt og så altopslugende, at der næppe blev tid til at udveksle blikke med den retmæssige partner til højre. Og det ærede medlem, hr. Erik Eriksen udtalte anerkendende ord om den højtærede statsminister, når man nu skulle have en socialdemokrat på den post. Da statsministeren jo ikke godt kan kvittere for den slags hilsner i selve åbningstalen, skal jeg gerne på partiets vegne sende en tak tilbage til det ærede medlem og tilføje megen anerkendelse af det ærede medlem hr. Erik Eriksen som oppositionsleder — en post, mit parti både håber og tror han vil bevare i mange år fremover.

Når man skal tage stilling til åbnings-talen, er det naturligt først at se på kursværdien, som den tegner sig i Børsen. Der siges det, at det var en god, en alvorlig og en velholdt tale. Jeg kan være enig heri. Den højtærede statsminister benyttede lejligheden ikke alene til den næsten i telegramstil foretagne opremsning af kommende lovforslag, som der er tradition for at åbningstalen skal rumme for at opfylde grundlovens ord om „de af regeringen påtænkte foranstaltninger“, men også virkelig at give den redegørelse for „rigets almindelige stilling“, som grundloven også nævner. Den højtærede statsminister gjorde det ganske klart og gentog, at

„uden økonomisk balance kan den høje beskæftigelse ikke fastholdes“.

I denne forbindelse talte den højtærede

statsminister både om nødvendigheden af tilbageholdenhed fra alle sider og om, at forpligtelsen hertil navnlig må påhvile dem, der har gode eller middelstore indkomster, eller som i højere grad end andre har nydt godt af de sidste års fremgang, og understregede, at særlige hensyn må tages til samfundets dårligst stillede. Jeg kan helt ud give disse synspunkter tilslutning. Fra enkelte sider har der været rejst kritik af, at statsministeren ikke på en helt anden måde greb direkte ind i de forestående lønforhandlinger. Er det nu klogt? Ja, det kommer selvfølgelig an på, hvad det er, man vil opnå. Hvis det er at prøve at bringe den forestående forhandlingssituation i hårdknude på forhånd, så ville det nok have været klogt, om den højtærede statsminister var gået mere ind i den. Men hvis det ikke er formålet — og det kan det vel ikke være — var statsministerens ord netop den advarsel mod at sætte fremskridt og beskæftigelse over styr, der var på sin plads ved den lejlighed.

Mon ikke nogen af dem, der taler mådehold i denne tid, skulle prøve at gøre sig situationen lidt mere klar, end man har på fornemmelsen de ofte gør. Det er på den ene side helt indlysende; at en gentagelse af indkomststigninger ud over landets produktionsevne kun kan bringe os i økonomisk ulykke, og det er lige så klart, at ulykkerne i første omgang vil gå ud over dem, der lettest risikerer at miste deres arbejde. Men når det er sagt, må det tilføjes lige så stærkt, at det gælder om at bevare den økonomiske balance, uden at det går ud over den sociale balance — sådan som den højtærede statsminister var inde på det i sin tale på Arbejdsmands og Specialarbejder Forbundets kongres. Det er, med rette, vanskeligt for ikke at sige umuligt for den dårligt stillede at forstå, at der ventes samme tilbageholdenhed af ham eller hende som af den, der har det samme om dagen, som han har om ugen. Det er umuligt for den dårligt stillede at forstå, at det er ham eller hende, der skal vise

[K. B. Andersen.]

mådehold, når man ser, hvad der i øjeblikket sker nogle steder med hensyn til priser og avancer i en grov udnyttelse af omstændighedens virkninger. Det er umuligt at forklare den dårligt stillede, at det er nødvendigt at vise mådehold, når man ser, hvad der finder sted for tiden med hensyn til grundspekulation og arbejdsfri fortjenester ved spekulationsbyggeri. Når man læser om millionbeløb i friaktier, om lønkrav på tusinder af kroner i de såkaldt liberale erhverv — ja, så kan det og må det knibe med forståelsen af det nødvendige i at vise mådehold. Menneskers økonomiske situation er nu en gang forskellig, og at behandle ens må derfor være ensbetydende med at behandle forskelligt og netop ikke ens. Den form for lighed, Anatole France ironiserer over i sin berømte bemærkning om, at det er forbudt såvel for de rige som for de fattige at sove under Seinebroerne i Paris, skulle vi gerne forsåns for at se overført til vort økonomiske liv, for det vil være lighed på papiret og ulighed i det virkelige liv. Der kan ingen tvivl være om, og der må ikke skabes tvivl om, at den sikreste vej til at sætte de gode tider til er, at vi alle bevilger hinanden indkomstforhøjelser. Men deraf følger ikke, at det økonomiske forløb skal være dette, at de, der kan, rager til sig, medens de dårligst stillede bliver ved at være lige dårligt stillede, det vil altså sige forholdsvis dårligere stillede. Det kan ikke være meningen, at vi skal føre økonomisk politik efter skriftens ord om, at den, der har, ham skal der gives — den, der ikke har, fra ham skal endog det tages, som han har.

I forbindelse med omtalen af de udenrigspolitiske forhold nævnte den højtærede statsminister regeringens vilje til at støtte konstruktive forslag om nedrustning og kontrol med nedrustningen. Den højtærede udenrigsminister hr. Per Hækkerup havde allerede nogle dage før åbningstalen haft lejlighed til at give udtryk for denne regeringens stilling i sin tale ved generaldebatten under De Forenede Nationers plenarsamling. Den højtærede udenrigsminister udtalte ved den lejlighed blandt andet følgende — jeg beder om tilladelse til et par korte citater —

„Målet må være almindelig og fuldstændig nedrustning under international kontrol. Herom er vi alle enige. Men i den nuværende internationale situation ville det være af væsentlig betydning, om der kunne opnås enighed om hurtig iværksættelse af visse indledende og begrænsede nedrustningsforanstaltninger til fremme af den internationale sikkerhed og til forbedring af udsigterne for mere omfattende aftaler. Det afgørende er at få begyndt nedrustningen — at bryde den onde cirkel, hvor gensidig mistillid fører til kaprustning, der fører til øget mistillid, der igen fører til øgede rustninger — og at starte den gode cirkel, hvor mindre, konkrete skridt kan føre til afspænding. Et begrænset, men vigtigt skridt ville det være at træffe foranstaltninger med det formål at forhindre yderligere spredning af politisk kontrol med kernevåben. Dette er et nøgleproblem i dag. 60ernes og 70ernes verden vil blive farlig at leve i, hvis flere og flere lande får nationale våben.

Men det mest umiddelbare problem er efter den danske regerings opfattelse nødvendigheden af hurtigt at få sluttet en aftale om et prøvestop. Den rapport, som den videnskabelige komité netop har afgivet, har kastet mere lys over de uhyggelige farer ved den atomudstråling, disse forsøg medfører. Det er fra ethvert synspunkt ønskeligt, at forsøgene snarest indstilles for at fjerne den biologiske og genetiske fare fra fall-out, for at modvirke yderligere politisk spredning af kernevåben, for at standse atomrustningskapløbet.“

Jeg vil gerne ved denne lejlighed give udtryk for glæde over denne ganske klare erklæring, som den højtærede udenrigsminister ved denne lejlighed fremsatte i De Forenede Nationer.

Den højtærede udenrigsminister omtalte også i sin tale, hvordan de vestlige atommagter på Genèvekonferencen havde erklæret sig rede til at acceptere en aftale om øjeblikkelig standsning af alle atombombesprængninger i atmosfæren, det ydre rum og under vandet og gøre dette uden nogen form for international kontrol på Sovjetunionens territorium. Udenrigsministeren

[K. B. Andersen.]

nævnte videre, at der kun krævedes en minimal international kontrol for at udvide prøvestopet til at omfatte underjordiske sprængninger, der ikke kan konstateres ved hjælp af videnskabelige apparater i andre lande. Og den højtærede udenrigsminister fastslog på denne baggrund:

„Der kan med andre ord i morgen afsluttes en aftale om ukontrolleret stop for de kategorier af atomforsøg, der medfører det farlige radioaktive nedfald. Det forekommer os, at dette kompromisforslag er et konstruktivt bidrag til en løsning. Det vil simpelt hen ikke være muligt at forstå, hvis det så nær en løsning nu mislykkes for os at løse dette problem, der er af så overvældende betydning for menneskeheden.“

I denne sammenhæng vil jeg gerne pege på, at den højtærede statsminister i åbnings-talen udtalte, at regeringens stilling til spørgsmålet om placering af atomammunition på dansk territorium var uændret, og at der ikke er eller påtænkes placeret sådan ammunition her i landet.

Det er velgørende, at der er talt så klart om disse vigtige spørgsmål af både den højtærede statsminister og den højtærede udenrigsminister. Det er alvorlige problemer, ja, vel de alvorligste, vi har for os. De er også så alvorlige, at deres løsning kun lider skade ved at blive gjort til genstand for en overfladisk, en alene følelsesbetonet — det er klart, at der må være følelser med i debatten — en urealistisk og undertiden desværre også demagogisk agitation.

Den højtærede statsminister udtalte i åbnings-talen, at Danmarks indsats for teknisk bistand til udviklingslandene vil blive udbygget, og ligeledes, at der forberedes en større direkte dansk indsats i en række lande i Asien og Afrika. Der er hermed givet udtryk for regeringens vilje til at yde et dansk bidrag til arbejdet med det store udenrigspolitiske problem: at bryde den udvikling, der gør afstanden mellem fattige og rige lande større for hver dag. Det er en udvikling, der må standses og vendes, ikke alene af rent menneskelige grunde, men også hvis vi skal gøre os håb om at komme nærmere til en verden uden voldsomme spændinger, der

når som helst kan udløse farlige konflikter. Forårets landsindsamling vidnede om den store umiddelbare interesse, der er i befolkningen for dette problem. Forhåbentlig har den ikke samtidig skygget for den politiske og økonomiske alvor, forholdet til udviklingslandene rummer. Det drejer sig nok om en rent humanitær indsats, men først og fremmest om en langsigtet og konstruktiv indsats, der kan sætte udviklingslandene i stand til selv at udnytte deres materielle og menneskelige hjælpemidler.

I forbindelse med omtalen af forhandlingerne om Danmarks optagelse i fællesmarkedet lagde den højtærede statsminister op til en alsidig debat om dette emne, idet ministeren understregede, at de økonomiske begrundelser, der oprindeligt var dominerende, må suppleres med overvejelser og forhandlinger om samarbejde også ud fra andre synspunkter og på andre felter, først og fremmest de politiske og de kulturelle. Jeg tror, det er et vigtigt led i en realistisk debat om det kommende samarbejde i Europa at pege også på disse andre sider, som måske nok i den offentlige debat har stået noget i skygge af de rent økonomiske overvejelser. Forhåbentlig vil det lykkes inden for en rimelig tid at bringe forhandlingerne i Bruxelles til afslutning, således at det grundlag, hvorpå Danmark skal tage stilling, kan ligge klart. Jeg vil også gerne udtrykke håbet om, at markedsdebatten i den afsluttende fase kan blive ført på et nok så rimeligt grundlag, som det undertiden har været tilfældet. Det kan jo ikke nytte at fremstille forholdene, som om valget står mellem opretholdelse af Danmarks nuværende stilling — økonomisk, politisk og kulturelt — og en deltagelse i det europæiske samarbejde. Valget står efter alt at dømmes mellem at være med i eller at være uden for et stadig tættere samarbejde mellem størstedelen af de vest-europæiske stater. Det er på denne baggrund, vore fremtidige muligheder må bedømmes. Regeringen har bebudet en rapport inden længe om vore muligheder for at finde erstatningsmarkeder for den produktion, der vil møde vanskeligheder, hvis Danmark står udenfor. Det vil vel være rigtigt at vente med debatten om dette emne, til regeringens rapport foreligger,

[K. B. Andersen.]

men der kan næppe være tvivl om, at det vil fremgå, at det vil volde meget betydelige vanskeligheder at placere vor landbrugseksport og også industrieksporten, navnlig for så vidt angår forbrugsvarerne.

Der er i hele det problemkompleks, som knytter sig til det europæiske samarbejde, rige muligheder for de kredse, der vil forenkle og forgrove debatten ved appel til snævre nationale fordomme og til den almindelige menneskelige angst for det nye og det ukendte. Kun en grundig oplysningsvirksomhed, der virkelig når langt ud i befolkningen, kan modvirke, at den offentlige debat og den endelige stillingtagen sker på et grundlag, der vil være præget mere af slagord og forenkling end af en virkelig vurdering af problemerne i hele deres bredde. Jeg beder regeringen være opmærksom på vigtigheden af løbende at bidrage til en så fuldstændig belysning af vilkårene som muligt i så vide kredse som muligt.

Den nyeste udvikling af forhandlingerne mellem England og fællesmarkedet og også den sidste tids mange skrivelser dels om disse forhandlingers indflydelse på køreplanen for de videre danske forhandlinger, dels om Danmarks muligheder i fællesmarkedet i det hele taget gør det rimeligt at bede regeringen om så snart som muligt at give en oversigt over, hvor vi står i forhandlingerne nu ved indgangen til dette folketingsår.

Blandt de hjemlige problemer, der omtales i åbningstalen, er det, der er mest interesse for ude i befolkningen, vel nok boligspørgsmålet. Hvornår får vi bugt med den boligmangel, der er en alvorlig plet på et samfund, der vil kalde sig en velfærdsstat? Og hvordan får vi skaffet ikke alene boliger nok, men også boliger til huslejer, der kan betales med almindelige indkomster?

Det vil her være på sin plads først at slå fast, at der bygges i dag i Danmark som aldrig før. Der bygges også boliger som aldrig før. Ordet byggestop dukker af og til op i forbindelse med de reguleringer, der blev aftalt i forbindelse med forsommerens forlig. Det tør vist siges at være et ejendommeligt udtryk at bruge om en tilstand, hvor der er flere boliger under opførelse end nogen sinde tidligere i landets

historie, og hvor der er udsigt til færdiggørelse af flere boliger i indeværende år end nogen sinde før. — og det er de færdige boliger, der har interesse, ikke de mange, der står halvfærdige og venter på den arbejdskraft, der nu engang kun kan være ét sted. I debatten om bolig mangelen overses det alt for ofte, hvor meget boligbyggeriet er steget i de senere år. I 1959 færdigbyggedes 26.200 lejligheder, i 1960 28.000, i 1961 sattes ny rekord med 31.600 lejligheder, og i år kommer vi vel i alle tilfælde op over de 32.000. Men gør vi det, bliver det da som en direkte følge af forsøget på ved reguleringer at samle arbejdskraften om at gøre byggeri færdigt i stedet for at sprede sig ved at få mere påbegyndt og som direkte resultat af forbuddet mod at anvende arbejdskraft på mindre vigtige opgaver som garager, sommerhuse, til- og ombygningsarbejde o. lign. Det er ikke reguleringerne, der sinker udviklingen, men bl. a. det uregulerede byggeris voldsomme opsvulmen. Jeg siger ikke dette for at anmode om det, som nok ville være det mest logiske, en egentlig regulering af alt byggeri, så vi slap for i så høj grad som nu at måtte regulere over offentligt byggeri og støttet boligbyggeri. Jeg vil som sagt ikke anmode om en sådan altomfattende regulering, alene fordi jeg ikke er sikker på, at den kan administreres uden helt urimelige vanskeligheder.

De reguleringer, vi fik i forsommeren, må anvendes sådan, at det igangværende byggeri bliver færdigt så hurtigt som muligt, så nyt kan sættes i gang. De må endvidere anvendes med så megen smidighed, at vi ikke risikerer nogen form for ledighed inden for byggeområdet, sådan som det blev udtrykt i forbindelse med forliget.

I forbindelse med omtalen af arbejdskraften vil jeg gerne spørge den højtærede boligminister: hvor længe skal vi finde os i at se den kostbare arbejdskraft og byggematerialerne anvendt på et urimeligt luksusbyggeri, et luksusbyggeri, der for det første må virke som en udfordring på de mange boligsøgende med jævne indtægter, der for det andet er med til at trække hele omkostningsniveauet inden for byggesektoren op, og som nu for det tredje ikke engang synes at kunne finde afsætning.

[K. B. Andersen.]

Det sidste kan jeg ikke sørge over. Så grov som spekulationen har været i visse tilfælde, så store som fortjenesterne ved dette spekulationsbyggeri uden enhver form for lejekontrol har været, kan jeg ikke beklage, at den bedste tid for den form for byggeaktivitet synes at være forbi.

Den forskydning fra byggeri udført af de sociale selskaber til privat forretningsmæssigt bestemt byggeri, som 58-loven viste sig at føre til, har sinket en forsyning med gode boliger til rimelige lejer. Det er jo ikke alene spørgsmålet om, hvem der bygger billigst, men også om, hvad der sker, når boligen er klar til udleje. Mens de sociale selskaber lejer ud til kostprisen — og den kan såmænd være høj nok — må vi se på, at de private bygherrer lejer ud til den pris, markedet i en situation med boligmangel kan bære. Dette er en urimelighed, som mit parti ofte har vendt sig imod. Men det er jo ikke nogen hemmelighed, at der på dette område er betydelige principielle forskelle mellem partierne i denne sal. Mon ikke tilhængerne af den private forretningsmæssige indsats på byggeområdet snart har fået tilstrækkelig anskuelsesundervisning i, hvad prisen for denne indsats er? På denne baggrund kan jeg udtrykke tilfredshed med åbningstalens ord om, at den sociale linje i byggeriet vil blive fortsat, idet jeg opfatter det således, at den private spekulationslinje ikke vil få mulighed for at udfolde sig uhæmmet i samme omfang som hidtil.

Lige så vigtigt, som det er at bidrage til boligmangelens afhjælpning, lige så nødvendigt er det snarest at tage kampen op mod grundspekulationen. Det må ske dels ved at tage fat på en egentlig landsplanlægning som bebudet i åbningstalen, dels ved, som ligeledes bebudet, at søge udbudet af jord fremmet. I denne forbindelse må det nævnes, at det vil være urimeligt, om en fornuftig planlægning af anvendelsen af Danmarks jord til erhvervsformål, til boligformål og til ferie- og fritidsformål skal støde på økonomiske vanskeligheder, fordi der skal ydes erstatninger, ikke, som rimeligt er, efter jordens hidtidige anvendelse, men efter alt for vidtgående erstatningsregler. Jeg kan erklære mig helt enig i stiftamtmand Høirups ord ved Dansk

Byplanlaboratoriums møde i Odense for nylig om det urimelige i at forstå lovens beskyttelse af ejendomsretten således, at man ikke alene sikrer besiddelsen, men også en fri rådighedsret, selv på tværs af samfundets interesser, og om det meningsløse i, at man kan ødelægge naturen og så skal have erstatning oven i købet, medens det burde være omvendt.

Jeg har med glæde noteret mig, at der vil blive fremsat forslag om forøget inddragelse af spekulationsgevinster ved ejendomssalg. Det kan ikke være rimeligt, at de arbejdsfri indtægter, der her er tale om, skal slippe så billigt som hidtil.

Landbruget vil i den kommende tid give anledning til megen debat her i tinget. Drøftelserne vil dels komme i forbindelse med de vanskeligheder, landbruget kan risikere at møde, eller rettere: vel ikke kan undgå at møde, i overgangsperioden, indtil markedssituationen bliver afklaret, vanskeligheder, som jo nok i første række er landbrugets, men som selvfølgelig i høj grad er hele samfundets og derfor kan påkræve almindelig samfundsmæssig interesse. Her til kommer drøftelserne i forbindelse med landbokommissionens arbejde og de særlige landbrugsordninger, der jo udløber pr. 30. juni 1963. Formålet må nu være at finde frem til en langsigtet og konstruktiv landbrugspolitik, der kan sættes i værk, så snart markedssituationen er til at overse. Det er ikke urimeligt, om landbrugets udøvere ønsker en indkomstudvikling på linje med andre erhvervs; men det er urimeligt, hvis en sådan indkomst skal sikres, uden at der skabes en tidssvarende struktur i dette erhverv som i andre erhverv. Landbrugets organisationer har ikke altid gjort det let at tale landbrugets sag over for byernes befolkning. Forhåbentlig kan de fortsatte drøftelser finde sted i en gunstigere atmosfære end den, de beklagelige landbrugsaktioner i foråret 1961 gav anledning til. Det er for hele landets økonomi alt for alvorlige spørgsmål til, at de bør behandles i en atmosfære af mistro og uvilje.

Også i den kommende samling vil skatte-spørgsmålene komme til at indtage en fremskudt plads. På socialdemokratiets årsmøde blev der rejst krav om, at alle gifte lønmodtagere bliver selvstændigt skatteansat. Dette spørgsmål har siden domineret

[K. B. Andersen.]

skattedebatten. Den højtærede finansminister har ved kommunesekretærernes årsmøde uddybet forslaget og peget på, at der også burde gives udearbejdende hustruer lejlighed til at betale skatten, samtidig med at pengene tjenes. Det er hævet over enhver tvivl, at en ordning omfattende disse to punkter: selvstændig skatteansættelse og betaling af skatten med det samme, ville blive hilst med megen glæde i lønmodtagerkredse og også ville appellere til mange gifte kvinder, som nu ikke vil tage arbejde, fordi de ikke kan overse de skattemæssige konsekvenser. Spørgsmålet har været behandlet i Jyllands-Postens torsdagsdebat i de sidste uger, og i torsdags har finansministeren dér lagt op til en åben drøftelse og opfordret til nu at få dette enkle spørgsmål løst, uden at alt muligt andet skal drages med ind i billedet. Forhåbentlig lykkes det at finde en løsning i vinterens løb.

Der har i denne forbindelse været talt om, at vi ville luske kildeskatten ind ad bagdøren. Hvorfor skulle vi dog gøre det? Et forslag, der har så megen fornuft i sig, og som optager lønmodtagere i alle kredse — hvorfor i al verden skulle det dog luskes ind ad bagdøren? Det fortjener virkelig at komme ad hoveddøren. Fra oppositionens side har man hæftet sig ved, at der i åbningstalen om kildeskatten ikke blev sagt andet — som det er nævnt — end at forberedelserne ville blive fortsat. Ja men hvad havde man da ventet? Det er da vist efterhånden sivet ud, at der ikke er enighed i regeringen om dette spørgsmål. Skulle det føre til, at den højtærede finansminister lod være med at arbejde på at have en plan klar, den dag det flertal, der ganske utvivlsomt er i befolkningen for denne skatteform, også langt om længe når her ind i salen? Det kan da ikke være et rimeligt krav. Det er ikke mit indtryk, at den metode fører til sejr at tie med de krav, man ikke lige i øjeblikket kan komme igennem med. Vi vil altså tillade os at blive ved med at tale om kildeskatten uden hensyn til den manglende enighed i denne sag og uden hensyn til, at vi endnu ikke kan opgives den dato, hvor vi bliver i stand til at føre den igennem.

Den højtærede statsminister bebudede forslag om de skattenedsættelser, der var et

led i forliget i sommer, altså bl. a. hævnningen af bundgrænsen til 7.000 kr. og hævnningen af det beløb, der beskattes med en ensartet procent, til 22.000 kr. — begge dele i nøje overensstemmelse med vort valgprogram og arbejdsprogrammet for 1961. Herefter må vel — med den højtærede statsministers ord — oppositionens bange anelser med hensyn til, om vi vil gennemføre de skatteforslag, forstumme. Det er skattereformer, vi er interesseret i at se gennemført. Men statsministeren føjede selvfølgelig til, at der må finde drøftelser sted mellem forligspartierne om den økonomiske situation, før nedsættelserne besluttet, sådan som det også er forudsat i det økonomiske forlig. Forhåbentlig og formentlig vil der kunne opnås en almindelig enighed i disse forhandlinger med hensyn til skattelettelserne. Der er ingen anledning til at drage socialdemokratiets ønske om at stå ved disse skattelettelser i tvivl. At socialdemokratiet som ansvarligt parti må tage det ene forbehold, som vi altid har taget, når talen er om skattelettelser: at de ikke må være begyndelsen til enden på den gode beskæftigelse, det er da klart. Skattelettelser er kun det næstbedste. Det bedste er at have en arbejdsindtægt at betale skat med — i stedet for en arbejdsløshedsunderstøttelse plus henstand med den nedsatte skat. Det glædede mig, at den højtærede statsminister bebudede en række forslag inden for den sociale lovgivning — forslag til forbedringer og moderniseringer. Det er et dementi af de bekymringer, man møder, for, at den økonomiske blance skal sikres på bekostning af den sociale lovgivningsstandard. Det skal selvfølgelig ikke ske.

I forbindelse med omtalen af uddannelsesproblemerne udtalte den højtærede statsminister, at det var

„en vigtig samfundsopgave at skabe forudsætning for, at alle børn og unge kan få den uddannelse, deres evner og anlæg betinger.“

Det kan jeg kun være enig i. Det kræver nye uddannelsesformer, det kræver planlægning af den samlede uddannelse, det kræver byggeri — alt sammen emner, den højtærede statsminister var inde på. Men det kræver én ting mere, som ikke blev nævnt, men som jeg er klar over at den højtærede statsminister ikke vil være uenig

[K. B. Andersen.]

med mig i, nemlig at der også virkelig er økonomiske muligheder for, at alle børn og unge kan få den uddannelse, de har evner til og ønske om. Forøgelsen af ungdommens uddannelsesfond i foråret 1960 var et godt skridt på vejen hertil. Men der er endnu et stykke til målet. Jeg vil gerne bede den højtærede undervisningsminister skaffe tinget et materiale, der kan vise, hvordan de stærkt øgede bevillinger anvendes, hvor de slår til, og hvor der endnu er mangler. På denne baggrund må der så tages stilling til, hvad der skal ske for at realisere det selvfølgelig princip om alles adgang til uddannelse, uafhængigt af økonomiske kår.

Socialdemokratiet går ind til denne vinters folketingsarbejde på baggrund af en række år, der har skaffet os den fulde beskæftigelse, der har sat produktion, forbrug og investeringer kraftigt i vejret, der har vist rekord for boligbyggeri år for år — på baggrund af en række folketingssamlinger, der bl. a. har betydet en omfattende modernisering og forbedring af den sociale lovgivning og en lang række forbedringer af uddannelsesforholdene på alle trin — på baggrund af love, der også på mange andre områder har medvirket til at skabe og fastholde gode tider, ikke som et politisk slagord fra en valgplakat, men som en virkelighed, der kan opleves i de fleste hjem landet over hver dag.

Det betyder ikke, at der ikke er nok at tage fat på, langt fra. Jeg har peget på en række problemer her: flere og billigere boliger, indgreb mod grundspekulationen, skattereformer og skattenedsættelser. Der er andre problemer, jeg ikke har været inde på, bl. a. det meget vigtige spørgsmål, vi formentlig skal drøfte i næste uge, hvordan vi dæmper op for de urimeligheder, vi oplever i disse måneder med hensyn til priser og avancer. Der er nok at tage fat på.

Men hen over alle enkeltspørgsmål står to hovedspørgsmål.

Det ene er den beslutning, der nu nærmer sig, om Danmarks stillingtagen til det europæiske samarbejde. Den beslutning må kræve et samarbejde mellem alle ansvarlige partier her i tinget. Det betyder ikke, at de principielle forskelle skal skubbes til side i den politiske debat, tværtimod. Netop en periode, der på grund af de politiske afgørelsers for-

mat kræver bred samvirken, gør det vigtigt samtidig at holde den politiske debat levende, så den ikke overlades partier eller personer, der mangler evne eller vilje til at omsætte ideerne i handling, og som vender ryggen til det samarbejde, der er en simpel nødvendighed, når ingen enkeltgruppe har flertal til at føre sine synspunkter uafkortet igennem.

Det andet hovedspørgsmål, som vi også står midt i, er at bevare de gode tider, at holde den fulde beskæftigelse, at fortsætte den økonomiske fremgang. Spørgsmålet er: skal den gode beskæftigelse med alle dens menneskelige og samfundsmæssige følger være en episode — et mellemspil — eller kan og vil vi vise, at vi har lært at leve med den gode beskæftigelse, så de gode tider kan blive en tilstand, der varer ved? Vi skal gøre de gode tider bedre, men ikke i et sådant tempo, at vi sætter dem over styr! Kan vi bevare beskæftigelse og produktionsfremgang, er grunden lagt for fortsatte fremskridt på sociale, kulturelle, ja, på alle områder, som præger den daglige tilværelse i hjemmene landet over. Kan vi, og vil vi? Det spørgsmål får vi mange lejligheder til at tage stilling til her i tinget i den kommende vinter. Socialdemokratiet vil gøre sit til, at svaret kan blive et ja.

Erik Eriksen: Det er ganske klart, at man ikke ved denne lejlighed kan komme ind på alle problemer, endsige komme dybere ind på dem, og jeg skal for mit vedkommende fortrinsvis beskæftige mig med den økonomiske situation, som den tegner sig for erhvervslivet og for regering og folketing. Det var også denne problemstilling, der lå bag forliget i foråret, og det er vel stort set også de problemer, åbningstalen beskæftiger sig med.

Må jeg sige om denne åbningstale, at den i mangt og meget virkede realistisk i sin udformning; i realiteten har den højtærede statsminister med denne tale fordømt den politik, der førtes her i landet indtil sidste forår, erkendt, at en fortsættelse af denne linje ikke var mulig, fordi samfundet ganske enkelt ikke havde råd til det. Jeg siger ikke dette for at finde lejlighed til at hovere, for det er tiden ikke til. Når jeg allerede indledende har nævnt og understreget dette, er det også, fordi de økonomiske fremskridt

[Erik Eriksen.]

bl. a. afhænger af, at vi er i stand til at lære af fortidens fejl.

Åbningstalens ord om udenrigspolitikken giver mig ikke anledning til mange bemærkninger. Det er jo heldigvis sådan, at tingets overvejende flertal i en årrække har kunnet finde sammen om en udenrigspolitik, hvis hjørnesteene er samarbejdet inden for FN, inden for Atlantpagten, Vesteuropa og Norden. I denne tid forbereder vi os dog på en afgørende udbygning af vor udenrigs- og erhvervsøkonomiske politik; jeg tænker naturligvis på forhandlingerne om vor optagelse i fællesmarkedet. Den højtærede statsminister udtrykte forståelse for, at et snarligt dansk medlemskab af fællesmarkedet er af betydning for dansk medvirken ved fastlæggelsen af rammerne for samarbejdet mellem de deltagende lande, og dette er noget, der gælder på alle områder. Vi må se i øjnene, at fordi vi står udenfor, har vi allerede mistet muligheden for at øve indflydelse på væsentlige dele af dette samarbejde. Jeg tænker her især på udformningen af landbrugspolitikken. Allerede nu koster det os dyrt, at vi må nøjes med at kigge ind ad vinduerne til de seks. Det er ikke alene de umiddelbare virkninger i form af mindsket landbrugseksport, det er også de store vanskeligheder, som langstrakte forhandlinger påfører industrien. Her tænker jeg særlig på, at mange produktionsplaner må stilles i bero, indtil der foreligger vished for dansk indtræden i dette europæiske fællesskab. Jo længere den endelige beslutning udsættes, des mere sættes dansk erhvervsliv tilbage i konkurrencen med erhvervslivet inden for Fællesskabets lande. Imidlertid har vi vel lov til at tro, at Englands indtræden i fællesmarkedet kun er et spørgsmål om tid. Men tiden er for længst begyndt at falde lang nok; man har i den sidste tid kunnet høre eller læse rygter gående ud på, at kredse inden for fællesmarkedet skulle nære ængstelse for, hvad man kalder en stærk britisk-nordisk bloks optagelse, og at disse kredse følgelig skulle modsætte sig dansk og norsk medlemskab. Jeg skal ved denne lejlighed ikke gå dybere ind på spørgsmålet, selv om det jo er stof i pressen, og selv om det har foruroliget mange. Jeg går ganske enkelt ud fra, at disse rygter ikke dækker over realiteter;

som der er grund til at hæfte sig ved for nogen her i tinget. Skulle jeg tage fejl heri, beder jeg om at blive rettet.

Jeg lægger ikke skjul på, at jeg personlig er meget ked af, at store kredse herhjemme i virkeligheden har opgivet selvstændig stillingtagen til de muligheder og de risici, som en selvstændig dansk deltagelse i fællesmarkedet betyder. Fællesmarkedet har jo allerede nu placeret sig som et verdensøkonomisk kraftfelt. Det står i høj grad til os selv, hvor hurtigt og i hvilket omfang vi skal nyde godt af fordelene ved en tilslutning til dette kraftfelt. Derfor må vi også strænge os an for at give dansk erhvervsliv de bedste muligheder, når vi står over for realiteterne. På denne baggrund er det dobbelt trist, at vi i den sidste halve snes år har haft en langsommere økonomisk vækst end de fleste andre europæiske lande. Og hvad man end mener og siger om situationen, er den den, at det erkendes i alle kredse, at vore investeringer har været for små. Det er vel efterhånden kendt af alle, at verdenskonjunkturerne for snart 5 år siden i nogen grad fik billedet til at vende. Der var højkonjunkturer hos de fleste af vore kunder, importvarerne var svagt faldende i pris, mens priserne for store dele af vor eksport var tilfredsstillende. Dette ændrede bytteforholdene, og de stigende eksportmængder hjalp os til en kraftig stigning i produktion, beskæftigelse og valuta-reserver. Vi fik de gode tider i et tempo, som man måske aldrig før havde oplevet det. Jeg sad og hørte med interesse på den nye ærede socialdemokratiske ordfører og hæftede mig ved den beskedenhed, hvormed han indkasserede denne konjunkturgevinst, og jeg lagde også mærke til den rettroenhed, den nye ordfører ubestrideligt lagde for dagen.

Vi fik som sagt disse fremskridt i et tempo som aldrig før oplevet, men samtidig — det vil jeg dog sige til det ærede medlem — fik vi også en bekræftelse på, at der skal en bred ryg til at bære gode tider. Ligesom flertallet af vore økonomiske vanskeligheder i den sidste halve snes år har været selvforskyldte, således var det også tilfældet med det, vi oplevede i 1961. Vi bevilgede hinanden indtægtsstigninger, der gik langt ud over stigningen i produktionen. Vor valutabeholdning, der var større, end den

[Erik Eriksen.]

havde været i lange tider, har nu været genstand for temmelig voldsomme indhug, og vi må regne med yderligere nedgang i den kommende tid, tror jeg. Forholdet er jo det, at kun en stor optagelse af lån i udlandet i dag tjener som et nødtørftigt skærmbæret for valutareserverne. Og det er de skiftende socialdemokratiske regeringer, der må bære et hovedansvar for denne udvikling. Fra venstres og fra det konservative folkepartis side må vi anklage såvel de socialdemokratiske mindretalsregeringer som de senere to- og trekantede regeringer for manglende sans for samordning også på dette område. Nu har regeringen jo fået det samordningsråd, den har ønsket sig, og hvis det skal have nogen mening, må dets hovedopgave blive at påtale regeringens manglende sans netop for samordning. Hvad rådet så i øvrigt formår, kan kun tiden vise, og man kan altid håbe det bedste.

Som et led i bestræbelserne for at få den bedst mulige udgangsposition for vor indtræden i fællesmarkedet burde vi med alle kræfter have styrket vor økonomi. I stedet for har vi det sidste par år svækket den, og det var dette sammenbrud for den da førte regeringspolitik, der førte til forsomerens forlig mellem folketingets partier minus de to partier på yderfløjene. Jeg kan sige, at venstre oprigtigt beklager, at vi ikke fik forliget langt tidligere. Vi har gennem flere år peget på, at regeringen ved sin politik var på vildspor, og vi har peget på, at regeringens kurs ikke førte til en styrket økonomi, der skulle tjene som grundlag for yderligere fremskridt i levofod og i produktionsevne. Jeg mener, at regeringen ganske som det ærede medlem hr. K. B. Andersen i dag talte for længe om at gøre gode tider bedre — så meget for længe, at regeringspartiernes vælgere slet ikke var klar over, at de gode tider var i færd med at slå over i deres modsætning. Det er jo sandheden.

Med dette forlig gennemførtes der en 9 pct.s omsætningsafgift i engrosleddet. Når der ikke kunne gennemføres en detail-

ledsoms på alle varer, var afgift i engrosleddet den eneste praktiske mulighed. Jeg skal ikke ved denne lejlighed blande mig i diskussionen herom, men blot gøre den bemærkning, at det efter min opfattelse ville være hovedløs gerning at ændre denne lovgivnings princip på dette tidspunkt. Vi må også vente og se, hvilke harmoniseringsaftaler der eventuelt måtte blive truffet inden for de seks. En helt anden ting er, at med en så væsentlig nydannelse som en almindelig omsætningsafgift måtte man vente, at der ville opstå tekniske skævheder på det ene eller det andet område, og det siger sig selv, at vi fra vor side må ønske sådanne skævheder rettet, når loven har virket et stykke tid og de tilstrækkelige erfaringer er indhentet. Jeg går ud fra som en given ting, at regeringen vil medvirke hertil, skønt der ikke blev sagt noget om det i åbningstalen.

Vi tiltrådte engrosomsen, og vi gik ind for uforandret indkomstskat mod et tilsagn om en sænkning af de direkte skatter i næste skatteår med et beløb svarende til omsætningsafgiftens provenu, og dette vil vi naturligvis fastholde. Vi får ejendoms-skatterne til stat og amt og grundstignings-skylden for landbruget helt afviklet, det skattefri fradrag bliver væsentligt forhøjet til gavn for de mindste indtægter, grænsen for proportionalskatten bliver ligeledes forhøjet — her især til gavn for mellemindtægterne, hvilket altså vil sige, at størstedelen af skatteyderne vil høste gavn af en nedsættelse af procenten for den proportionale skat. Dertil kommer, at nyetablerede får bedre nedslagsregler, at den private opsparing får gunstigere vilkår, og at selv-pensionisterne vil blive bedre stillet.

Nu sad jeg og hørte på den ærede socialdemokratiske ordfører; det er naturligvis svært at få fat i det hele, men jeg vil dog gerne sige til det ærede medlem, der i sin omtale af forliget var inde på VK-politikken og overskuddet på statsregnskabet, at VK-politikken synspunkter nu alligevel har klaret sig ganske godt — ellers var der for-

[Erik Eriksen.]

mentlig heller ingen grund til at tale så meget om den ved denne lejlighed. Må jeg blot føje til, at jeg, hvad angår overskuddet på statsbudgettet, må understrege, at jeg for mit vedkommende og mit parti aldrig har fraskrevet os retten til at føre finanspolitik. Det er sagt så ofte, at finanspolitikken må ses i sammenhæng med bl. a. statens udgiftspolitik, med den offentlige aktivitet — i dette tilfælde med det loft, der er lagt over udgifterne. Men finanspolitikken må også ses i sammenhæng med bedre opsparingsregler for private o. s. v.

Se, alle disse punkter, som jeg her har nævnt, indeholder en imødekommelse af de synspunkter, som begge oppositionspartier i årevis har gjort gældende. Derfor må det være helt overflødigt at sige, ja, det må være soleklart, at venstre må lægge vægt på, at disse dele af forliget bliver gennemført.

Må jeg i parentes sige, at jeg med interesse har mærket mig, hvorledes dagbladet Politiken i to velargumenterede artikler er gået ind for fordelene ved en skatteletelse fremfor en lønforhøjelse. Jeg kunne blot have ønsket, at det samme klarsyn hos bladet var kommet frem, da problemstillingen også var aktuel for 3 år siden.

Må jeg erindre om, at det videre indgik i forliget, at byggeriet skulle dæmpes med 15 pct. Jeg nævner denne dæmpning, fordi jeg oprigtig håber, at netop dette område ikke endnu en gang skal overraske regeringen. Der er i betydelige kredse en ret udbredt ængstelse for, at boligministeriet, om jeg så må sige, ikke skal være situationen helt voksen. Personlig kan jeg ikke helt befri mig for den tanke, at byggeriets situation måske ville være mindre fortænkt og mere normal, hvis vi ikke havde et særskilt boligministerium, men jeg ved det ikke. Den store byggepukkel fra forsommeren er en meget væsentlig årsag til, at den økonomiske sanering virker så sent. Den er også årsag til, at længsindningen er fortsat i væsentlig grad. Derfor henstiller jeg på det alvorligste til regeringen nøje at følge udviklingen på dette område, ja, ikke blot følge udviklingen, men virkelig drage omsorg for, at der ikke i fremtiden skal blive tale om manglende evne eller vilje til samordning på et felt, hvor det jo i meget høj grad ligger inden for de administrative muligheder.

Må jeg som et sidste hovedpunkt i forliget pege på begrænsningen af de statslige udgifter i indeværende år til 8.540 mill., som det allerede tidligere er nævnt. Vi har fra vor side igen og igen gjort os til talsmænd for større tilbageholdenhed i de offentlige udgifter, og dog satte sidste finansår rekord i udgiftsstigning. Udgifterne steg med rundt regnet 1600 mill. kr. eller ca. $\frac{1}{4}$, og det skete på et tidspunkt, da højkonjunkturen var ved at løbe løbsk. Derfor har det skuffet mig lidt, at regeringen nu har rejst spørgsmålet om bevilling af de omtalte 69 mill. kr. ud over den ramme, der blev tiltrådt ved forliget. Den første årsag til det er jo, at finansministeren ikke ved tidligere orienteringer har nævnt det allermindste om disse beløb. Det har i det hele taget i denne situation virket, som om det har skortet en hel del på den højtærede finansministers overblik over sit sagområde, og det er jo en alvorlig svækkelse af regeringen i en økonomisk situation af den art, vi nu er inde i. Dernæst finder jeg det uheldigt, at regeringen kommer med dette forslag, fordi det kan bidrage til at fremkalde den opfattelse, at forliget ikke kan holde, og den forløbne tid har jo vist, at der er en del kritikere, som varmt ønsker, at det må gå sådan. Jeg ved, at den højtærede statsminister er opmærksom på dette forhold, og det er jeg glad for, for det er soleklart, at vi har fælles interesse i, at den lovgivning, der her er vedtaget, også holder. Derfor håber jeg, at der kan gøres et alvorligt forsøg på at finde besparelser, som kan udligne disse merudgifter. Det skulle vel ikke være uoverkommeligt. Jeg vil gerne have understreget, at disse bemærkninger ikke må opfattes som smålighed eller krakileri. De foreslåede beløbs størrelsesorden er jo så beskeden, at vi formentlig alle er i stand til at se roligt og sagligt på spørgsmålet.

Jeg må også her gøre en tilføjelse, nemlig den, at havde den højtærede statsminister i sin åbningstale givet udtryk for regeringens absolutte vilje til at videreføre de statslige sparebestrebelse og således givet udtryk for, at denne væsentlige side af forliget også havde sigte længere frem, end aftalen gælder, så ville en sådan udtalelse være blevet modtaget med absolut glæde af oppositionen. Jeg forstår egentlig ikke, hvorfor den højtærede statsminister undlod at gøre det. Jeg

[Erik Eriksen.]

har den opfattelse, at Berlingske Tidende i en leder ramte noget meget centralt for oppositionen, når bladet gav udtryk for nødvendigheden af et sådant tilsagn fra statsministeren og af, at det skete her fra folketingets talerstol.

Jeg er tilfreds med regeringens bebudelse af forskellige lovforslag, der vil blive fremsat som følge af forliget. Jeg må dog sige, at jeg havde ventet, at der straks ved folketingsårets begyndelse var fremsat forslag om grundstigningsskyldens bortfald for landbrugsjord. Der er gjort opmærksom på, at det ville have sparet adskillige landkommuner for overflødigt administrativt arbejde. Ligeledes tror jeg, at en hurtig fremsættelse af lovforslaget om ændring af pristallet ville have haft sin betydning i relation til arbejdsmarkedshandlingerne. Som mit hovedsynspunkt må jeg sige, at jeg føler mig overbevist om, at forliget vil vise sig tilstrækkeligt, hvis der ikke støder yderligere forstyrrelser til i vor økonomi; men det er også et meget stort „hvis“.

Så vidt jeg kan se, er der især to farer, der kan true forliget. Den første er de internationale konjunkturer, og den anden er det hjemlige omkostningsniveau. I sidste års åbningstale hed det, at den amerikanske økonomi igen var kommet ind i en periode af hurtig fremgang. Dette har vist sig ganske enkelt at være en fejlurdering. Den amerikanske økonomi står vel på det nærmeste i stampe; i hvert fald har fremskridts-takten være meget beskeden, og usikkerheden om den fremtidige udvikling synes at være særdeles stor. Samtidig udtrykte man en forvisning om, at højkonjunktoren kunne fortsætte i alle vesteuropæiske lande. Denne udtalelse var en del af den noget unuancerede vurdering, som regeringen dengang anlagde, formentlig for at retfærdiggøre en økonomisk politik, der senere viste sig ikke at kunne holde. Denne gang er regeringen nok så forsigtig, hvad den ikke skal høre ilde for. Måske tager jeg fejl, eller forhåbentlig tager jeg fejl, men jeg føler mig egentlig ikke helt overbevist om, at regeringen i sine overvejelser lægger tilstrækkelig vægt på muligheden af en international konjunktursvækkelse. Disse mindre lyse udsigter indvirker naturligvis i høj grad på behovet for at holde igen på stig-

ninger i vort eget omkostningsniveau, og her er vi altså ved den anden hovedfaktor i bedømmelsen af truslen mod forliget eller mod saneringspolitikken — hvordan man nu vælger at sige det.

Ingen er vel i dag i tvivl om, at det var de sidste års vilde jagt efter højere indkomster, som skabte vanskelighederne for vor økonomi. Når omkostningsniveauet stiger stærkere end produktionen, bliver resultatet importoverskud og stigende priser. Begge dele har vi oplevet i rigt mål. Indførselsoverskuddet i år er allerede langt større, end det var i hele 1961, og skønt vi har oplevet ganske kraftige prisstigninger det sidste års tid, taler man nu om muligheden for 3 dyrtidsportioner efter næste januars pristol. Mon ikke dette siger de fleste en hel del om, hvor store rystelser vor økonomi er ude for?

Der er jo fra forskellig side rettet opfordring til fagbevægelsen om at vise mådehold ved de forestående overenskomstforhandlinger. Fra arbejderside har der været en tilbøjelighed til at opfatte disse henstillinger således, at de ensidigt skulle være rettet mod arbejderne. Jeg vil gerne understrege, at denne opfattelse ikke er i overensstemmelse med mit syn på spørgsmålet. Det, jeg her har peget på, og som jeg finder væsentligt, er, at arbejds lønningerne er toneangivende for, hvad meget store befolkningsgrupper søger at opnå af indkomstforbedringer. For mange håndværkere og en hel del industrivirksomheder gælder det, at deres avancer beregnes som en procentdel af den udbetalte arbejds løn. Tjenestemænd og adskilligt flere sidder og regner ud med flere decimaler, hvor stor en indkomststigning arbejderne har haft, for derefter at kræve den samme stigning. Folkepensionister og andre, der oppebærer sociale ydelser, har også fundet ud af, at stigningerne i arbejds løn er et ypperligt udgangspunkt for en forhøjelse af deres satser. Endelig kommer så til allersidst landbruget, der må holdes fri for stigningen i løn og omkostninger.

Hermed vil jeg have sagt, at organisationernes magtstilling i samfundet virker i den retning, at en stigning i arbejds lønnen med nogenlunde samme styrke forplanter sig ned gennem det øvrige samfund; skibsfarten og eksporterhvervene bliver straks

[Erik Eriksen.]

sorteper, fordi de ikke på verdensmarkedet kan tillade sig at hæve deres priser, blot fordi man i Danmark har skruet omkostningsniveauet op.

Det er allerede nævnt, men jeg vil også nævne det, at der er fremsat et lovforslag om pris- og avanceundersøgelser. Jeg tør ikke bestride, at man måske kan påvise eksempler på pris- eller avanceforhøjelser, som ikke er begrundet i stigende omkostninger. Jeg tror bare, at det vil være meget få eksempler. Konkurrencen er på næsten alle områder så hård, at den simpelt hen ikke tillader ubegrundede pris- eller avanceforhøjelser, og jeg tror, at konkurrencen på en række områder vil skærpes yderligere i de nærmest følgende måneder. Skulle der være felter, hvor den frie konkurrence ikke fuldt ud gør sig gældende, vil vi fra vor side gerne være med til at rette på dette forhold. Men det er som sagt min opfattelse, at den foreslåede lovgivning på dette område bunder i en manglende forståelse af de konkurrencevilkår, som størstedelen af erhvervslivet er underkastet. Noget lignende gælder det ofte nævnte spørgsmål om udbyttebegrænsning. Virksomhederne har i disse år et så stort investeringsbehov, at det kun kan være et fåtal, som udbetaler større udbytte eller på anden måde giver afkald på likvide midler ud over, hvad de skønner absolut nødvendigt. Men jeg vil gerne føje til, at man i erhvervslivet nøje bør tænke på offentlighedens reaktion, inden man skrider til pris- eller udbytteforhøjelse.

Baggrunden for de overenskomstforhandlinger, der forestår, er ikke den bedste eller den letteste. Hvis vi f. eks. tager byggeriet, der er uden konkurrence fra udlandet, ser vi, at dette erhverv har kunnet forhøje sine lønninger så nogenlunde efter påkrav. De øgede udgifter har man kunnet overvælge på priserne. Det er en farlig situation, og hvis den økonomiske realitetssans svigter, vil resultatet ikke blot blive prisstigninger, men også, at den fulde beskæftigelse ikke kan fastholdes. For mig at se er vor konjunktursituation i øjeblikket så udsat, at en forhøjelse af omkostningsniveauet meget let kan føre til den arbejdsløshed, som det ærede medlem hr. K. B. Andersen også kredsede om. Jeg har hæftet mig ved de

ofte gentagne ønsker om en forhøjelse af de lavest lønnedes indtægter og lagde mærke til, at også åbningstalen gik ind herfor. Jeg er slet ikke uenig med dem, der ønsker at forbedre netop disse lavest lønnedes indtægter, men jeg vil gerne gentage, hvad jeg for øvrigt også sagde under den afsluttende folketingsdebat i juni måned i år.

Jeg sagde dengang, at således som den danske lønstruktur er indrettet, viser to menneskealdres erfaring, at særlige lavtlønstillæg i løbet af kort tid forplanter sig til de høje og højeste lønninger, så at vi hurtigt er akkurat lige vidt. Derfor, sagde jeg, lader det sig ikke gøre at føre social politik over lønningerne. Når dette er sagt, har jeg ikke noget imod at føje til, at jeg gerne medvirker til en forbedring af de laveste indtægter, hvis dette kan ske på en måde, som ikke sætter hele indkomstniveauet i skred, for det ville være dødsensfarligt.

Må jeg så til disse bemærkninger føje, at hvis der til foråret sker en indkomstforhøjelse, som rækker ud over produktionsstigningen, så er der fra forskellig side peget på, at det kan blive nødvendigt at forhøje forbrugsbeskatningen. Det er vel en betragtning, der er så enkel, at vi alle sammen har mulighed for at forstå det, men det er, som om man på flere hold godtager denne tanke og tror, at dermed ville alle problemer være klaret. Det er jo slet ikke tilfældet, det vil jeg gerne understrege. En lønforhøjelse kan ikke uden videre neutraliseres gennem en efterfølgende skatteforhøjelse. Det er kun nogle af virkningerne, man, om jeg så må sige, kan strø sand på. Adskillige skadelige virkninger forstærkes gennem de efterfølgende skatteforhøjelser. Jeg tænker her også og især på omkostningsniveauet og på virkningerne deraf. Det er noget, som enhver, der har med praktisk erhvervsliv at gøre, er helt på det rene med. Men selv om overenskomstsituationen nu udvikler sig på en forsvarlig og forstandig måde, er det for mig at se nødvendigt, at den linje, der ligger til grund for forliget og saneringspolitikken, fastholdes et godt stykke vej videre frem.

Det siger sig selv, at vi i min gruppe med stor interesse ser frem til regeringens finanslovforslag. Dette finanslovforslags indhold vil være en god vejviser til regeringens holdning til en fortsat sanering, men det kan

[Erik Erikson.]

aldrig være nok at sanere. Det kan være en absolut nødvendighed at gøre det, sådan som det skete ved forliget i foråret, men vi må videre frem. Derfor var det afgørende for venstre, at vigtige sider ved dette forlig pegede fremad. Jeg tænker her først og fremmest på omlægningen af beskattningen fra direkte skatter til forbrugsskatter. Herigen-nem stimulerer vi, som det så ofte er under-streget, virkelyst og opsparing. Det samme gælder de forskellige opmuntringer i øvrigt til den private opsparing. Jeg mener, at disse foranstaltninger betyder meget i en sane-ringsøkonomi, og de vil også gøre det muligt at øge investeringerne, og hermed ville vi yde en tiltrængt støtte til det erhvervsliv, der kommer til at konkurrere i fælles-markedet. I denne forbindelse tillægger jeg det også stor vægt, at man tilstræber en sænkning af det høje renteniveau. Hvis vi så også kan opnå lempelige overgangs-bestemmelser for dele af dansk industri ved vor indtræden i fællesmarkedet, tror jeg, at lovgivningsmagten har ydet et væsentligt bidrag til industriens startgrundlag.

Det ligger unægtelig noget anderledes for landbruget. Her skyldes vanskelighederne først og fremmest udenlandsk modvilje mod at acceptere konkurrencedygtige danske landbrugsprodukter. Vi kan føle dette urimeligt og bittert. Jeg må sige, at jeg tror ikke på, at et frit verdensmarked for landbrugsvarer ligger lige om hjørnet, tværtimod. Jeg tror, det er ønsketænkning, og at det ligger langt forude. Hvis denne opfattelse er korrekt, tilsiger den os, at vi må indstille os på disse ændrede vilkår, og så er det ikke længere nok at beklage. En ændring i landbrugets struktur har allerede længe trængt sig på. Vi ved, at der ikke er tilstrækkelig mange, der ønsker at blive selvstændige landmænd; der vil ikke være nok til at overtage det nuværende antal selv-stændige bedrifter, og dette antal vil altså ikke kunne opretholdes. Dertil kommer, at mange mindre brug ikke kan give deres indehavere en passende indkomst. Vi har allerede set, hvorledes adskillige har søgt ind til den nærliggende industri. En sådan udvikling er konstateret mange steder i landet, og der er ikke én her, der er i tvivl om, at den udvikling vil tage yderligere fart. Derfor kan resultatet meget let blive, at vi

får det, man i Sverige kender som ødegårde. Jeg er personlig overbevist om, at struktur-rationaliseringen vil tvinge sig igennem, alle fordomme til trods, og derfor er det uklogt at lægge disse strukturændringer politiske hindringer i vejen. Det er et politisk spørgs-mål om at fremme eller at hæmme en ud-vikling, der allerede er undervejs.

Jeg vil derfor gerne i dag sige fra over for de tanker, der har været luftet i dagspressen om genindførelse af, hvad man har kaldt stavnsbåndet. Det, vi herom har kunnet læse i dagspressen, løser ikke landbrugets problemer, men vil tværtimod skærpe dem, og jeg vil gerne advare imod alle forsøg på at presse forældede, snævre partipolitiske synspunkter igennem. Indtil vi er kommet ind i fællesmarkedet og derved bedre kan overskue dansk landbrugs muligheder, er det naturligt, at vi bidrager til, at den dyg-tige og effektive landmand får en indtægt, der ikke ligger under, hvad lønmodtagere og selvstændige kan opnå i andre erhverv.

Vi bør også komme videre med en skatte-reform. Jeg har nævnt, at forliget indebar en begyndelse, men vi må længere frem, og et af de problemer, der her trænger sig på, er, som det også allerede har været nævnt, en løsning af sambeskatningen. På dette område har oppositionen jo tidligere stillet forslag, som efter min opfattelse indeholdt værdifulde bidrag til en løsning. Jeg skal kun føje til, at det afgørende er ikke for mig, om det bliver oppositionens forslag eller rege-ringens forslag, der bliver gennemført, bare vi får en sagligt tilfredsstillende løsning; den er der i allerhøjeste grad brug for. Jeg må dog i anledning af den ærede socialdemo-kratiske ordførers henvendelse til finans-ministeren sige, at det forslag, som den højt-ærede finansminister skitserede forleden, efter min opfattelse har sin bedste plads i papirkurven. Jeg er nødt til at sige det, når der nu er talt så varmt for det.

Som endnu en skatteopgave vil jeg nævne forbrugerkooperationens forhold. Også her er det på tide, at vi finder frem til en ligelig og retfærdig løsning. Det vil også være i begge parter interesse, at det sker. Også på dette område må det gælde, at det er konkurrenceevnen og den økonomiske effek-tivitet, der må være afgørende for handelens forhold.

I det hele taget tror jeg, vi i denne over-

[Erik Eriksen.]

gangssituation, når det drejer sig om erhvervslivet, skal passe på, at vi ikke ensidigt hæfter os ved sociale synspunkter; det må være erhvervssynspunkter, vi hæfter os ved.

Medens jeg er ved skatterne, kan jeg ikke lade være med at sige, at når man tilstræber et samarbejde, som den højtærede statsminister i sin åbningstale lagde op til, synes jeg ikke rigtig, det tjener noget sagligt eller fornuftigt formål at fremsætte forslag, som man ved modparten ikke kan acceptere. Jeg har i denne forbindelse nævnt de landbrugsforslag, der er ventileret af den højtærede landbrugsminister, og jeg tænker også på det forslag, der er bebudet om en skærpet kapitalvindingsskat. Jeg beder undskylde, men jeg kan i denne situation ikke se hverken det saglige eller det politisk kloge i regeringens holdning.

Der er et andet forhold, jeg må nævne. Jeg erindrer fra åbningstalen sidste år, at regeringen overvejede foranstaltninger til løsning af husleje problemerne, således at lejen i den ældre og den nyere boligmasse kom til at stå i et mere passende forhold. Jeg håber ikke, at regeringen har glemt denne udtalelse. Vi er nemlig fra vor side levende interesseret i sådanne forholdsregler, som efter min opfattelse er af meget stor betydning for hele vort økonomiske liv.

Når vi så skal søge at tænke på vor fremtid på lidt længere sigt, er det et savn, at regeringen ikke har formået at udarbejde et samlet overblik over de offentlige investeringer, som er ønskelige i den nærmest følgende halve snes år eller sådan. Det er længe siden, jeg første gang påpegede regeringens ansvar i så henseende, men endnu er det kun blevet til tilløb på et par områder. Det er for øvrigt ikke uden en vis ironi, at det falder i en venstremands lod over for et planøkonomisk socialdemokrati at skulle beklage sig over mangelen på orientering og overblik over, hvorledes de offentlige opgaver bedst kan løses.

Jeg er ganske klar over, at der forestår store investeringsopgaver for det offentlige ikke mindst på uddannelsens og trafikens område. Man bør da også her holde sig for øje, at de stadige hjemmestrikkede kriser har hovedansvaret for de manglende investeringer også på det offentlige område. For

øvrigt må jeg sige, at ikke mindst når det gælder skolen og uddannelsen, er der særlig grund til at understrege den mangel på samordning, der har præget undervisningsministerens holdning. I det hele taget kræver en virkelig samordning, at der også gennemføres en bedre bevillingskontrol. Jeg har noteret mig, at regeringen ikke synes at have megen sympati for en ministeransvarlighedslov, og det er vel forståeligt. Men jeg kan forsikre — og det er der sikkert også andre ærede medlemmer der kan — at det kan være meget svært at forklare almindelige mennesker, at vi ikke har brug for en sådan ministeransvarlighedslov, når vi ser, hvorledes f. eks. sagen om Jonstrupseminariet er behandlet. Det er vist helt nødvendigt at sige, at hvis den bevillingspraksis, der har været anvendt i denne sag, blev almindelig, så var finansudvalgets arbejde fuldstændig illusorisk.

Jeg ved ikke, hvorledes det føles i andre partier, men i venstre — jeg vil også gætte, at det gælder andre steder her i salen — vil vi fortsætte vore overvejelser m. h. t. de skridt, som denne sag og Lundtoftebyggeriet kan give anledning til. Under alle omstændigheder har vi fået klart bevis for værdien af en åben debat, for den højtærede undervisningsminister har som følge af denne debat forelagt, hvad jeg vil kalde et mere jordnært projekt til Lundtoftebyggeriet. Et andet vigtigt resultat af denne offentlige debat er de skridt, der er taget til en påkrævet rationalisering af undervisningsministeriets byggeadministration, og vi vil altså fortsat levende interessere os for de saglige og politiske konsekvenser, vi mener at måtte drage af denne situation.

Så er der jo i åbningstalen adskillige synspunkter og meninger, som viser, at den højtærede statsminister under udarbejdelsen har haft også forårets forligspartnere i tankerne, og det skal han ikke have utak for. Tvunget af omstændighederne bliver jeg nu nødt til at udtale det håb, at det ikke skader statsministerens omdømme blandt kolleger, at jeg siger noget sådant.

Når den ærede nye ordfører for socialdemokratiet på den måde og i den form, som det ærede medlem nu gjorde det, fremdrog, at jeg har udtalt nogle anerkendende ord om statsministeren, har jeg kun en enkelt bemærkning at gøre hertil: for det

[Erik Eriksen.]

første, at jeg gav udtryk for min mening, hvad jeg forstår kan være farligt, og for det andet — hvad jeg måske må nævne — at det jo ikke kan være smålig personlig misundelse fra det ærede medlems side — så godt kender jeg ham. Og når det ikke er tilfældet, må den ærede ordførers udtalelse i dag på partiets vegne — jeg forstod det rigtigt — på partiets vegne fortælle ikke så ganske lidt om socialdemokratiets situation indadtil og udadtil over for de opgaver, der ligger umiddelbart forude. Jeg synes egentlig, det er fantastisk, at man ikke kan give en virkelig ment anerkendelse til en mand i et andet parti, uden at dette store partis ordfører derefter skal stå op og sige: da regeringen jo ikke er i stand til at udtale sig derom, så må jeg. Men nu er jeg altså, ærede medlem, blevet så meget klogere. Jeg håber dog ikke, det går så vidt, at det ærede medlem nu står op og forlanger, at jeg skal tilbagekalde mine ord om statsministeren, for så må jeg jo virkelig tage det op til overvejelse.

Se, når det er sagt, må jeg slutte med at sige, at der er alt for mange steder i åbningstalen, hvor det vist så nogenlunde hedder, at regeringen vil tage de lovgivningsmæssige konsekvenser af andres arbejde, at der skal tages stilling til vigtige lovgivningsanliggender uden antydning af, hvad regeringens synspunkter er, at regeringen vil følge virkningerne af de skete lovændringer, at regeringen vil undersøge spørgsmål, der kunne være undersøgt for længst, at regeringen vil se med velvilje på ethvert initiativ o. s. v., o. s. v. Man kunne godt ønske sig, at regeringen var bedre forberedt og derfor på flere områder var i stand til at tage et initiativ og fremlægge et forhandlingsgrundlag. Men det ligger vel i regeringens sammensætning, at det er for meget forlængt; det er jo også en ret ny opdagelse for regeringen, at dens hidtidige politik var kommet ind i en blindgyde.

Der knytter sig begribeligvis adskillige interesser til fremtiden, også til de former, hvorunder den fremtidige politik vil udvikle sig. Denne interesse har jo også afspejlet sig i det landsmøde, vi nylig har holdt i venstre. Også hertil hørte jeg det ærede medlem hr. K. B. Andersens kom-

mentarer, men jeg har nu særlig hæftet mig ved de kommentarer til landsmødet, som var at finde især i radikale blade, men dog også i enkelte andre. Der har man i virkeligheden præsteret et helt fortegnede billede af, hvad der foregik på dette møde. Jeg har mødt mødedeltagere, som har haft svært ved at forstå, at kommentarerne angik det møde, de selv havde deltaget i.

Men det er altså de besynderligste ting, man har fået ud af f. eks. mit og venstres forhold til socialdemokratiet og til det konservative folkeparti. Jeg vil ikke påstå, at det har undret mig at møde dette fra radikal side; det er nu engang blevet min skæbne at blive fejlfortolket af det radikale parti, og skæbnens tilskikkelser må man jo bære, helst med den tålmodighed, der også plejer at præge én — når jeg da selv skal sige det. For øvrigt har man jo fra radikal side fejlfortolket så meget, specielt venstres forhold og venstres politik og rimeligheden af den, lige fra 1905 til nu — så hvorfor så ikke også ved denne lejlighed?

Til sidst vil jeg gerne præcisere, at de udtalelser, jeg i dag er kommet med, er udtryk for, at venstre i dag som tidligere gerne vil stå som talsmand for en politik, som over en sund økonomi tilstræber økonomiske og kulturelle fremskridt for alle kredse i vor befolkning. Det kan efter min opfattelse kun ske gennem en politik med liberalt sigte, og derfor søger vi samarbejde med enhver, som stadig eller periodisk vil medvirke til fremme af disse grundsynspunkter.

Regeringspartierne har længe optrådt som en lidet forhandlingsvenlig blok, hvis kurs afveg ganske væsentligt fra vor. Når eller hvis socialdemokratiet nu på forskellige punkter vil være med til en løsning af forskellige problemer ud fra synspunkter, der kan være sammenfaldende med oppositionens, ville det være højest aparte, om vi skulle nægte samarbejde med socialdemokratiet. På denne baggrund kan jeg altså også på mit partis vegne tilsige regeringen en loyal opposition. Vi vil være villige til et konstruktivt samarbejde om forsvars- og udenrigspolitik; vi vil være villige til at fortsætte en økonomisk politik efter de retningslinjer, der er nedlagt i juniforliget, og hvis regeringen søger samarbejde med os på

[Erik Eriksen.]

andre områder, er det klart, at vi i dag som tidligere omhyggeligt og sagligt vil overveje, hvad der måtte ligge deri.

Jeg har altså lovet, at vi vil være loyale — det er ikke noget at takke os for, for det skal vi være — men denne opposition vil også være kritisk. Jeg er for øvrigt ganske sikker på, at den højtærede statsminister er klar over, hvor han kan få os i tale, og hvor han ikke kan det. At indbyde os til at gå på akkord med synspunkter, som vi er valgt til at bekæmpe, ville være ganske nytteløst — endnu værre: det ville være dumt. Vi har vel alle sammen en følelse af, at vi står over for en tid med mange vanskelige problemer, der måske ikke ligger ret langt forude, og jeg har altså søgt at pege på enkelte af dem.

Jeg ville også hermed have sagt, at mig forekommer det, at regeringen indtil for ganske nylig har søgt at løse disse problemer stykkevis og delt og uden alt for megen skelen til konsekvenserne for samfund og erhverv. Jeg har ligesom en følelse af, at der nu er en erkendelse af, at dette kan ikke fortsætte. Derfor er det nødvendigt i langt højere grad at anlægge et helhedssyn, at finde veje frem til en mere samlet indsats, til en mere samlet handling, og dette kræver naturligvis en regering, der har vilje til at handle fordomsfrit — det håber vi, det vil tiden vise — men det kræver ikke alene en regering, der vil handle fordomsfrit, det kræver begribeligvis også en opposition, der virkelig vil være kritisk.

Poul Møller: Statsministerens åbningstale fangede i år større interesse og var imødeset med større forventning end tidligere, dels fordi den skulle holdes af en ny mand ved statsskibets ror, dels fordi vi på så mange måder befinder os i en overgangstid, hvor en sådan tales vendinger, dens dristighed, dens fantasi og dens synspunkter vil blive indgående vurderet af de politisk interesserede og politiske iagttagere. Fællesmarkedet, forsommerens politiske forlig, udviklingen i indkomstdannelsen, alt dette er emner, som optager alle, der har interesse for vort lands skæbne.

Det tilkommer ikke mit parti og slet ikke mig som ordfører for det at give den højtærede statsminister karakter. Han har til-

trådt sit høje embede i en atmosfære, der er venligere end den, der sædvanligvis ombølger en ny statsminister. Dermed være ikke noget ondt ment, lige så lidt som der er noget ondt sagt. Uden på nogen måde at ville udtale noget nedsættende om den højtærede statsministers forgænger — for hvis helbred og helbredelse også jeg og mit parti udtrykker de varmeste ønsker — tror jeg, at den nye højtærede statsminister vil have mulighed for at lede den politiske udvikling ind i fredeligere spor, end forgængerens kunne det, simpelt hen fordi udviklingen fremhæver nødvendigheden af et sporskifte, og måske fordi den højtærede statsminister i så mange henseender som udenrigsminister har været mindre engageret i de interne politiske stridsspørgsmål, der har skilt regeringen fra venstre og det konservative folkeparti.

Den højtærede statsminister synes selv at være indstillet på at udnytte disse gunstige vilkår, hvis man tør drage slutninger af stemmeføringen i åbningstalen og flere af passagerne i denne. Om han også evner at realisere disse hensigter, kan kun tiden vise. Dét, hvor vi gerne i åbningstalen ville have hørt Skræps klang, lyttede vi os kun til diplomatens sirlige forsigtighed, ivrigt optaget af i første omgang hverken at støde frænde eller fjende fra sig.

En ting lagde vi imidlertid mærke til: statsministeren udtalte, at han ønskede et „sagligt samarbejde mellem folketingets partier, først og fremmest mellem de partier, som i fællesskab påtog sig ansvaret for det indgåede forlig.“

Udtrykket „først og fremmest“ er desværre tvetydigt, i hvert fald åbner det for fantasien og for logikken en anden, en sekundær mulighed bestående i et samarbejde med andre partier her i salen, formentlig næppe med de uafhængige. Enhver kan jo så gætte sig til, om overhovedet og i bekræftende fald hvilke andre muligheder for et „sagligt samarbejde“ statsministeren har villet holde døren åben for.

Statsministeren erklærede i sin indledning, at regeringsændringen ikke havde medført nogen ny politisk situation. Det vil atter sige, at vi står over for en sædvanlig parlamentarisk regering sammensat af to partier, der råder over knap halvdelen af tingets medlemstal. Over for denne rege-

[Poul Møller.]

ring er mit parti placeret i opposition. Vi er i opposition og med dennes selvfølgelig demokratiske pligt til at kritisere regeringen, hvor vi mener dens handlinger eller dens undladelser giver anledning dertil. Lige så vel som offentligheden bør forstå, at en regering har pligt til at regere, lige så vel burde man forstå, at en opposition har pligt til at opponere. Dermed mener jeg, at når man ønsker parlamentariske regeringsformer, er de folketingsmedlemmer, der er anbragt uden for regeringen, kontrolinstansen, som netop skal rejse røsten til kritik.

Jeg så i en fjernsynsudsendelse for nylig den højtærede landbrugsminister. Han var i krydsild, og jeg forstår godt, at man kan komme til at sige noget, der er mindre overvejet i en sådan krydsild, for man får ikke tid til at overveje. Den højtærede landbrugsminister gjorde nogle bemærkninger om det konservative folkeparti, og så sagde han, at så længe de konservative politikere blev ved med at skælde ud på de radikale ministre, kunne han ikke se, hvorfor det radikale venstre skulle ændre sin holdning til det konservative folkeparti.

Jeg nævner ikke dette eksempel, fordi jeg vil anmode den højtærede landbrugsminister om at lade være med at ændre eller at ændre sin holdning til os, men jeg siger det, fordi den højtærede landbrugsminister åbenbart helt har misforstået det, som er oppositionens pligt over for ministre, der regerer, nemlig at kritisere, og når vi i særlig grad ofte har måttet kritisere de radikale ministre, skyldes det ikke os, men det forhold, at de radikale ministre i denne tid har givet en så kolossal angrebsflade fra sig i en række saglige henseender, som jeg også senere skal vende tilbage til.

En opposition må også tilskynde en regering til handling, hvor vi anser dette for påkrævet, men den må selv tage initiativ og skabe en alternativ politik, hvor vi mener der er behov derfor, og en opposition må også være indstillet på at følge opfordringen til et sagligt samarbejde i den udstrækning,

regeringen lægger op dertil, og hvor et sådant er foreneligt med de tanker om landets tarv, som mit parti står for i den offentlige debat.

Sympati- og samarbejdserklæringer udløser ikke i sig selv politisk samarbejde. Et sådant afhænger af sagernes karakter og af den tillid, oppositionen kan nære til, at regeringen alvorligt vil sætte ind på at realisere de mål, et eventuelt samarbejde kan opstille. Hvor vi kan enes, bør vi naturligvis enes. Hvor principielle modsætningsforhold skiller os, hverken kan eller bør vi udviske disse ved kompromiser, der blot kompromitterer deres deltagere.

Vi er heldigvis i den situation, at de store udenrigspolitiske spørgsmål ikke længere er til hinder for et samarbejde mellem de fire partier, statsministeren først og fremmest ønskede et samarbejde imellem.

Jeg forstår åbningstalen således, at der ikke længere eksisterer et modsætningsforhold mellem regeringspartierne om landets udenrigspolitik. Det radikale venstre er som socialdemokratiet, som venstre, som det konservative folkeparti indstillet på, at Atlantpagten er et hovedelement i landets udenrigspolitik, og at vi derfor må opfylde de krav, som dette medlemskab med rimelighed kan stille til os. Jeg går ud fra, at åbningstalens ord også må betyde, at begge regeringspartier er tilhængere af denne politik, ikke blot accepterer den, og er enige om, at det vestlige sammenhold inden for Atlantpagten er af afgørende betydning for landets eksistens.

Det er jeg tilfreds med, og det radikale venstre skal ikke høre bebrejdelser derfor fra mit parti; thi den er større, der overvinder sig selv, end den, der bekæmper en hel stad, og nu er det lykkedes det radikale venstre endelig at nå til vejs ende og nå tilbage til, hvor de sprang ud i 1905 i denne sag.

Vi tør vel også regne med, at de radikales principielle bekendelse til det vestlige forsvarsammenhold, der fandt så stærkt udtryk i åbningstalen, tillige betyder, at et til-

[Poul Møller.]

bagefald ikke længere er muligt, heller ikke hvis regeringsbyrden en skønne dag tages fra de spinkle skuldre.

Men det er vel især markedsproblemerne, der udenrigspolitisk optager os i denne periode.

Siden åbningstalen blev holdt den 2. oktober, er vi flere gange blevet foruroliget ved vedvarende rygter, som både det ærede medlem hr. K. B. Andersen og det ærede medlem hr. Erik Eriksen har omtalt, rygter, der så vidt vides har været i omløb, inden folketinget samledes. Desværre manede den højtærede statsminister dem ikke i jorden i sin tale.

Disse rygter går jo nærmere bestemt ud på, at Danmark og Norge skal henvises til en associationsordning fremfor til medlemskab i fællesmarkedet. Hvor de stammer fra, ved vi ikke. Måske ved den højtærede udenrigsminister mere herom. I så fald bør han ikke undlade at give tinget oplysninger om alt, der kan bringe fuld klarhed over vor forhandlingssituation.

Der er kræfter i vort land, for hvem disse rygter er som manna fra himlen. De vil foretrække association for medlemskab og føler sig formentlig af rygternes hårdnakket-hed tilskyndet til at forcere en agitation, som kan blive særdeles skadelig, ikke blot fordi en eventuel association vil holde os varigt adskilt fra indflydelsen i det fællesmarked, der etableres, omfattende såvel England som det europæiske fastland. En skarp adskillelse mellem Norden og det øvrige Europa vil på lang sigt blive til skade for Norden. Men tillige frygter vi, at en henvisning af Norge og Danmark til at søge association, ligesom Sverige har ønsket det, vil være ensbetydende med, at vi henvises til noget, som er særdeles usikkert, dels fordi man ingenting ved om en sådan associationsordnings indhold, dels fordi meget tyder på, at selve tanken om association til sin tid vil støde på stor modstand hos flere medlemsstater inden for de seks. Herom har jo Birkelbachrapporten givet uomtvistelige vidnesbyrd.

En udskydelse af vor medlemsansøgning kan derfor betyde en udskydelse på ubestemt tid, og en henvisning til association kan betyde en henvisning til noget, der senere viser sig ganske urealisabelt.

Der er forhåbentlig ingen grund til at tillægge disse rygter nogen betydning. Når de alligevel bør fremholdes i denne debat, skyldes det både regeringens officielle tavshed og en anelse om, at de passer som hånd i handske ind i et af de europæiske stormagters markedsspil. Frankrig har jo aldrig lagt skjul på, at det nærer modvilje mod en udvidelse af fællesmarkedets medlemskreds. Man har vel nu bøjet sig for Englands optagelse som en kendsgerning; håbet om, at indre engelske politiske vanskeligheder og forholdet til Commonwealth skulle torpedere den engelske sejlads, er bristet. Nu kan Frankrigs spil kun lykkes, hvis et nyt moment føres ind i debatten, nemlig at England bliver ude af stand til at sikre sine partnere i EFTA adgangsillet til fællesmarkedet. Dette vil kunne complicere forhandlingerne endnu en gang og måske så længe, at timeglasset udrinder for Englands vedkommende og et valg i Storbritannien annullerer alle de hidtidige samlingsbestrebelser.

Forbundskansler Adenauers måske lidt emotionelt betingede udbrud forleden i forbundsdagen i Bonn var af en sådan karakter, at vi af mangel på konkret viden ikke helt kan udelukke, at et og andet i denne retning kan være forhandlet ved kanslerens forhandlinger med den franske præsident i midten af september.

Derfor beder jeg den højtærede udenrigsminister eller den højtærede statsminister, hvis han som fungerende udenrigsminister i den sidste tid har haft mere kendskab til tingene, om at give folketinget udførlig underretning om, hvad man ved om disse rygter, og hvad man har gjort for at få dem affivet i Bruxelles og i fællesmarkedets andre hovedstæder.

Under forudsætning af at disse rygter kan affives, begynder vi at skimte det tidspunkt, hvor dansk medlemskab kan blive aktuelt. Vi gør vel klogt i at indstille os på, at selve optagelsesproceduren med forhandlingsfaser, udarbejdelse af traktatudkast og ratifikationsprocesser i mindst 10 parlamenter kan blive en sendrægtig affære, der jo nok vil tage det meste af et kalenderår. Men om selve målet er der vel ikke længere nogen tvivl, da den britiske regering så ivrigt arbejder for engelsk medlemskab. Ganske vist har folketinget ikke gjort dansk medlemskab til en automatisk

[Poul Møller.]

følge af Englands, men de ønsker, vi har fremført, er ikke af en sådan karakter, at de vil komplicere forhandlingerne. Det er regeringens sag at forhandle disse spørgsmål og søge vore ønsker opfyldt i størst mulig udstrækning. Jeg vil gerne fremhæve, at de i folketingets markedsudvalg er tiltrådt af de partier, der står bag folketingets bemyndigelse til regeringen.

Det er i Danmarks interesse, at forhandlingerne kan føres til en afslutning så hurtigt som muligt. Fællesmarkedets opbygning finder sted fra dag til dag; jo længere det varer, før vort medlemskab er en realitet, jo mere akut og vanskelig bliver overgangstiden for os, fordi vi med meget kort varsel skal indstille os på den tilstand, de nuværende medlemstater har været flere år om at nå frem til. Dertil kommer udbygningen af landbrugsplanen, den såkaldte Mansholtplan; vigtige handelsforbindelser kan blive skåret over, og betydelige eksporttab kan blive resultatet, hvis der går for lang tid, inden vi bliver medlem.

Ganske vist ser det ud til, at anden del af Mansholtplanen først vil træde i kraft et stykke ind i 1963, men dog inden vort medlemskab er bragt i orden.

I den anledning vil jeg gerne spørge den højtærede udenrigsminister, hvordan de dansk-tyske forhandlinger vedrørende langtidsaftalen forløber, og hvilke erfaringer man har gjort i den periode, hvor Mansholtplanens første del har været i kraft.

I åbningstalen udtalte den højtærede statsminister, at de danske forhandlinger „føres sideløbende med Storbritanniens“. Det er ikke det umiddelbare indtryk, vi har af de fastlagte forhandlingsterminer, men vi kan naturligvis være fejlagtigt underrettet. Noget tyder på, at de danske ønsker hidtil kun har befundet sig på et forberedende og undersøgende stadium, medens realitetsforhandlinger endnu ikke har fundet sted. Jeg er tilbøjelig til at tro, at vor forhandlingsposition vil være svækket, hvis vore ønsker først underkastes en realitetsforhandling, efter at den britiske tilslutning er sikret. Jeg skal derfor henstille til regeringen, at den gør et energisk forsøg på at få klemte de danske forhandlinger ind i den nu stramt fastlagte køreplan. Det er forståeligt, om ministerrådet vil have svært

ved at afse tid til forhandlingerne med os, mens de britisk-europæiske forhandlinger føres. Men behøver al realitetsforhandling at foregå på det højeste plan? Er der ingen mulighed for, at den kan foregå på et stedfortræderniveau?

Et nyt Europa skimtes, herom kan ingen være i tvivl. Det konservative folkeparti mener, at Danmark må finde sin plads sammen med Norge og England i opbygningen af Romtraktatens økonomiske union. Det er vort håb, at Sverige også vil finde sin plads i dette samarbejde, selv om det ønsker at fastholde sin alliancefri holdning i de almindelige udenrigspolitiske forhold.

Den svenske regering har hidtil ment, at medlemskabet af den økonomiske union er uforeneligt med denne alliancefrihed. For en udenforstående er det ikke helt let at forstå, men det er selvfølgelig svenskernes ret og deres alene at vurdere spørgsmålet. Forhåbentlig vil det også vise sig muligt for Sverige at opnå den associationsordning, det på linje med Schweiz og Østrig har ønsket. Selv om vi er varmhjertede tilhængere af Atlantpagten, vil det være i hele Europas interesse, at neutrale lande kan trives i vor verdensdel.

Skulle associationsmulighederne glippe for Sverige, vil vi komme til at tage stilling til, hvordan vi kan forhindre, at de økonomiske forbindelser mellem de nordiske lande skæres over. En ting er i hvert fald givet: at hele forhandlingssituationen opfordrer os til at knytte de nordiske kulturelle bånd fastere. På en række af de områder, der er omtalt i åbningstalen, må vi undersøge, om ikke et fælles nordisk initiativ kan virkeliggøres. Jeg tænker her i særdeleshed på al det, der vedrører undervisning, uddannelse og forskning, hvor vi på mere specielle områder måtte kunne nå videre, hvis vi søgte at klare opgaverne i fællesskab fremfor enkeltvis at forløfte os på dem.

Der er ingen anledning for Danmark til at holde sig uden for det europæiske politiske samarbejde. Da vi er medlem af Atlantpagten — og efter al sandsynlighed vil blive medlem af fællesmarkedet — bør vi også tage del i de bestræbelser, der vil være rettet imod et nærmere politisk samarbejde i andre henseender. Vi kan ikke tage stilling hertil allerede af den grund, at der ikke foreligger noget at tage stilling til. Men det er

[Poul Møller.]

vigtigt for os, at vi går i gang med overvejelser om, under hvilken form et sådant samarbejde bedst vil kunne finde sted med hensyn til danske interesser. Det er, som om der er en tendens til at krybe uden om dette spørgsmål, men jeg tror, det er forkert. Vi opnår ingenting ved at give afkald på at øve indflydelse på afgørelser, som vi i alle tilfælde vil blive afhængige af, og vi kan endnu nå at bidrage til dannelsen af dette politiske samarbejde, hvis virkeliggørelse foreløbig er udskudt, indtil forhandlingerne om engelsk medlemskab i fællesmarkedet er afsluttet.

Den økonomiske union vil i sig selv ændre vilkårene for det danske samfund på adskillige områder. Mulighederne for de enkelte borgere vil øges meget betydeligt, når et hjemmemarked på 4½ mill. mennesker ændres til et på godt 200 millioner. En af verdens allerstærkeste økonomiske enheder vil rejse sig ved det hidtil så splittede Europas økonomiske enhed.

Men giver et stort marked større muligheder, giver det også større forpligtelser. De rige vesteuropæiske samfund vil, når deres økonomiske kræfter lægges sammen, være forpligtet over for den øvrige verden på samme vis som det rige USA har følt det i perioden siden anden verdenskrig. Denne fælles forpligtelse omfatter den nye verden, hvis udvikling må ligge de vesteuropæiske folk på sinde og inspirere os til at tænke i videre perspektiver, end vi evnede det under vor tidligere, adskilte markedsøkonomi. Vi ønsker ikke, at et velstående europæisk marked skal fungere som en afsluttet, lukket enhed. Det må være i vor og i hele Europas interesse, at den europæiske protektionisme bliver så beskeden, så lille som muligt, således at en friere verdenshandel kan levendegøres, efterhånden som de indsnævrede nationale grænser forsvinder som økonomiske faktorer.

Et økonomisk samlet Vesteuropa vil også kunne bære byrder, som vi i dag hver for sig lader ligge. Vi kan måske se med den største skepsis på nogle af de resultater, den moderne forskning bringer os. Vi almindelige ulærde ved vel dårligt nok, til hvilken gavn det vil være, at der ofres milliarder på rumforskning, mens mere iøjnefaldende menneskelige behov endnu er udækkede. Vi synes

vel endda af og til, at månerejserne kunne vente, indtil kræftens gåde er løst, og indtil sulten er bekæmpet over hele verden. Men trods dette tilsyneladende misforhold mellem kravenes opfyldelse forstår vi, at det, der i disse år sker med så rivende hast i rumforskningen, ikke er noget, som er usvedkommende.

Som følge af den splittede markedsøkonomi har Europas folk hidtil kun kunnet tage alt det til efterretning — enten i beundring, som statsministeren udtrykte det, eller i forundring. Men en skønne dag må Europa tage del i udviklingen, hvis Europa vil have andel i den, og da er den fælles markedsøkonomi en uomgængelig forudsætning for, at vi kan være med.

Giver det store marked således hidtil uanede muligheder og forpligtelser, giver det også en øget risiko. Det ved vi alle, og det er, som om vort folks interesse mere samler sig om risikoen end om mulighederne. Det er vel ikke mærkeligt, at et lille folk må have det sådan. Man skal ikke spise kirsebær med de store, hvis man vil undgå at få sten i øjnene, siger et af vore gamle ordsprog, som mange danske lever efter. Hellere nummer ét i en flække end nummer to i Rom, skal allerede Cæsar have udtalt. Hele denne ordsprogsvisdom afskrækker os tillige med nogle ganske anderledes konkrete kendsgerninger, som kan aflæses i statistikken.

Der er imidlertid intet valg, hvis vi vil leve, og hvis vi vil have andel i velstandsudviklingen. At leve på strudsens vis er der ingen fremtid i, og vore forudsætninger skulle da heller ikke være værst i det lange løb. Vi ved, at de små stater som Beneluxlandene ikke har lidt nød, men tværtimod haft en meget kraftig økonomisk vækst som deltagere i fællesmarkedet.

Men betingelsen for, at overgangstiden ikke bliver så vanskelig, at vi synker i knæ, og betingelsen for, at vi også kan udnytte det store markeds muligheder, er naturligvis, at vi opfører os fornuftigt og ikke bærer os skruptosset ad, inden vi skal ind i fællesmarkedet. Det er et politisk mål for os at fastholde den fulde beskæftigelse og samtidig genskabe et stabilt omkostningsniveau. Det sidste er — hvad endnu mange synes at overse — forudsætningen for det første.

[Poul Møller.]

I modsætning til det ærede medlem hr. K. B. Andersens lovsang over regeringens gode gerninger og hans dybdeboringer i den politiske fortid forekommer det mig, at den højtærede statsminister med klædelig åbenhed skildrede skævheden i den økonomiske udvikling, vi befinder os i, og som vi faktisk har befundet os i, siden den højtærede statsministers og det ærede medlem hr. K. B. Andersens parti gik til valg på at gøre de gode tider bedre. Der hviler, som jeg tidligere har sagt, et tungt ansvar på regeringen for det, vi oplever. Da man gjorde magtesløsheden til sit princip og overlod det til interessegrupperne at rive den økonomiske stabilitet i stumper og stykker, svigtede staten og regeringen sin pligt.

Den højtærede statsminister var som udenrigsminister på afstand af disse begivenheder, og derfor er han mindre belastet. Det er vel også derfor, han så åbent i sin tale lagde kendsgerningerne på bordet om det umådeholdne valutaforbrug, om det manglende forhold imellem indkomst- og produktionsudviklingen og om de vanskeligheder og farer, der truer os så stærkt.

Til hans analyse har jeg ikke meget at føje, men nok til hans konklusion. Den fare for den fulde beskæftigelse, han fremmanede, det svind i valutabeholdningen, han omtalte, den fortsatte stigning i omkostningsniveauet, der undergraver vor konkurrenceevne, og som statsministeren så klart skildrede, alt det førte ham kun til en almindeligt holdt erklæring om, at der må vises tilbageholdenhed fra alle sider. Men hvad mente statsministeren med ordet tilbageholdenhed? Han har fortalt os, at væksten i indkomsterne på andet år overstiger væksten i produktionen. I to år steg indkomsterne, blev det sagt i åbningstalen, med 20 pct. og produktionen med 10 pct. Jeg er tilbøjelig til at tro, at dette sidste tal endda er i overkant; men selv 20 pct. og 10 pct. vidner dog om, at tilbageholdenhed ikke er nok. Hvad mener regeringen, når statsministeren siger, at

„indkomstfremgangen må holdes inden for de rammer, produktionsfremgangen sætter“,

når disse rammer for længst er overskredet? Statsministeren mente, at forpligtelsen til tilbageholdenhed navnlig påhviler de kredse,

„der har gode eller middelstore indkomster, eller som i højere grad end andre har nydt godt af de sidste års fremgang“.

Statsministeren ved, at ingen vil melde sig; alle vil sige: det var ikke mig, men de andre, der blev tænkt på.

Jeg tror, den højtærede statsminister bør drage fastere konklusioner fra første færd. Det er mit partis opfattelse, at det, landet trænger til, er en omkostningspause, hvis vi skal klare os i fællesmarkedet, hvis vi skal fastholde den fulde beskæftigelse, hvis vi skal genskabe en valutareserve, der ikke udelukkende beror på udenlandske lån, hvis vi skal tvinge vort renteniveau nedad og i det hele få orden i økonomien. En omkostningspause i dette ords egentligste betydning er det, vi har brug for.

Der står ingen steder skrevet, at et folk hvert andet år vil være i stand til at forøge sin levestandard alle sammen på én gang, slet ikke når man har taget på forskud i så rigelig grad, som vi har gjort det. Men givet er det, at et folk, som mener at have ret til alle goder uden at ville anstrenge sig mere — men tværtimod mindre — et sådant folk vil vågne op en dag med de smerteligste erfaringer.

Jeg er bange for, at den fulde alvor ikke er gået op for alle i vort folk og heller ikke herinde. Her udtaler man sig vagt, hvor man burde være hvas. Jeg ved godt, at politik til syvende og sidst er en kamp om flertallet, og at det ikke hjælper nogen at have ret, hvis han ikke får det. Men jeg er samtidig aldeles overbevist om, at vi befinder os i en situation, hvor de, der har ansvaret for landets økonomi, må påtage sig den pligt at tale andre imod, selv om de derved efter en normal politisk tankegang udsætter sig for en betydelig risiko.

Vi vil fra det konservative folkepartis side iagttage udviklingen fra dag til dag, og vi vil forbeholde os ret til at tage selv et vidtgående initiativ, hvis der i de kommende måneder viser sig optræk til at svække vor økonomi yderligere. Vi vil ikke sidde med hænderne i skødet og være passive iagttagere, medens interesseorganisationer splintrer det økonomiske grundlag, vi står på, og som vi søgte at styrke ved forsommerens politiske forlig.

En formand for en af de store lønmodtagergrupper har for nylig udtalt, at det ikke er

[Poul Møller.]

organisationernes opgave at tage samfundsmæssige hensyn, det er politikernes sag. Jeg ved ikke, om han har ret. Jeg tror, betragtningen er meget kortsynet, for det kan måske være i hans medlemmers interesse, at samfundsökonomien bevares på et stabilt grundlag, og at hans medlemmer ikke med skatter, prisstigninger og afgifter må betale, hvad de vinder i indkomststigninger. Men én ting er givet: hvis det er udtryk for den almindelige opfattelse hos dem, der ved forhandlingerne skal afgøre vor økonomis fremtid, så kan det give gåsehud over hele kroppen. Er det politikerne — og kun dem — der skal tage samfundsmæssige hensyn, så kan og bør de heller ikke overlade det til organisationerne at kaste landet ud i arbejdskampe eller inflation.

Vor stilling til arbejdskampe, der lammer produktionsapparatet, er almindelig kendt fra alle de forslag, vi har stillet sammen med venstre om tvungen voldgift. I denne efter sommer har arbejdsmarkedets parter modtaget en kraftig opfordring fra formanden for den konservative folketingsgruppe om selv at instituere et frivilligt voldgiftsorgan. Parterne har ikke kunnet enes herom, så lidt som de har kunnet enes om de forhandlingsregler, der skal anvendes under de forestående forhandlinger. Denne åbenbart mere og mere udtalte mangel på gensidig forståelse imellem de to hovedparter tegner selv sagt ikke noget lysere billede af den vanskelige overenskomstsituation.

Sådan som det radikale venstre har placeret sig, er det vel utænkeligt, at der i det høje ting kan samles et flertal om et forslag om tvungen voldgift. Skulle jeg have misforstået det, beder jeg den radikale ordfører retlede mig. Er der det mindste gran af håb om, at det radikale venstre vil medvirke til en lovgivning på dette område, skal det i hvert fald ikke mangle på forhandlingsmuligheder.

Lige så givet, som det er af den største betydning, at lønglidningen stopper, således som forliget har haft til formål, hvis vi skal fastholde den fulde beskæftigelse, lige så vigtigt er det naturligvis, at priser og avancer holdes i ro. Heri har alle en indlysende interesse. Der har i den offentlige debat været fremført eksempler, som viser, at omsætningsafgiften i visse tilfælde har ført til

utilsigtede prisforhøjelser. Det er min gruppes indstilling, at ingen samfundsgruppe skal tjene på omsætningsafgiften. Vi vil derfor give tilslutning til en prismæssig undersøgelse af disse forhold.

Omsætningsafgiften placeret i engrosledet skulle under de rette konkurrencemæssige markedsbetingelser ikke føre til prisforhøjelser ud over det, som selve afgiften betinger. Hvor disse konkurrencebetingelser ikke foreligger, har monopoldirektoratet ret til at gribe ind, og hvor de foreligger, burde der ikke være grundlag for utilsigtede prisforhøjelser, medmindre forbrugernes agtpågivenhed efterhånden er svækket.

I den forbindelse kan der måske være grund til at gøre opmærksom på, at andre kritiserer engrosafgiften, fordi den i en vis udstrækning opfordrer erhvervslivet til at fjerne handelsled; i det omfang dette skulle være tilfældet, må engrosbeskatningen vel nærmest modvirke de utilsigtede prisforhøjelser.

Jeg skal i øvrigt ikke geoptage drøftelsen om grossist- eller detailbeskatning, som det ærede medlem hr. K. B. Andersen var lidt inde på; han sagde, at vi havde rejst stor diskussion derom. Jeg må oprigtigt talt sige, at det er ikke os, der har rejst den diskussion. . . (*Modsigelse*): . . Så kan jeg have misforstået det ærede medlem, så er det måske det ærede medlem og hans parti, der har rejst diskussionen. . . (*Modsigelse*): . . Så er der måske slet ingen, der har rejst diskussionen. . . (*K. B. Andersen*: Det ærede medlem har misforstået!) . . . Kun må jeg gøre den bemærkning, at udviklingen har vist, at der er færre indregistrerede virksomheder, end administrationen i sin tid påregnede, da vi skulle gennemføre systemet. I stedet for 130.000 virksomheder under kontrol, som tilfældet ville være under en detailbeskatning, er der kommet 25.000 virksomheder ind under engrosbeskatningen. Det må dog siges at være en indlysende fordel. Der er heller ikke kommet noget som helst frem, som har kunnet underbygge den i sin tid fremførte tanke, at medlemskab af fællesmarkedet vil tvinge os over i en detailbeskatning. Tværtimod, tør man sige.

Det er klart, at indførelsen af en ny afgift, der rammer så mange brancher, vil volde vanskeligheder, hvad enten den opkræves i det ene eller det andet led. Og

[Poul Møller.]

det vil heller ikke være mærkeligt, om loven i praksis viser sig at have svagheder, som kun kan forbedres ved en teknisk lov-revision. Min gruppe vil deltage fordomsfrit i en sådan revision, og vi ønsker ligeledes med finansministeren at forhandle spørgsmål om administrationen af visse af lovens bemyndigelser. Jeg tænker her bl. a. på, om der ved afgiftsfritagelse for driftsmidler bliver taget fornødent hensyn til den danske industris konkurrencemuligheder. Det har været en selvfølgelig indstilling hos alle os, der deltog i forhandlingerne i foråret, at hvad enten afgiften blev placeret i engros- eller detailledet, måtte den på ingen måde virke diskriminerende for dansk produktion i forhold til udlandet.

Det er vigtigt for omkostningsniveauet, at løn og avancer og priser holdes i ro. Dette gælder også grundpriserne. Vi har her oplevet en uhyggelig stigning, og vi har ret til at sige, at denne meget store prisstigning, der har fundet sted igennem de seneste år, med al ønskelig tydelighed viser, at regeringen har begået lige så mange fejl i sin grundprispolitik, som den har gjort det i sin udgiftspolitik, i sin rentepolitik og i sin valutapolitik. Med brask og bram gennemførte den for år tilbage en meget betydelig forhøjelse af grundstigningsskylden, og derefter indførte den en kapitalvindingsafgift, begge dele angiveligt med det formål at komme grundspekulationen til livs. Man tør sige, at det nærmest var at slukke ild med benzin. Priserne steg kun endnu mere, køberne blev endnu dårligere stillet, og boligerne blev endnu dyrere. Derfor er det mit partis opfattelse, at man angriber problemet ustandselig fra den gale ende. Man ser sig blind på de store fortjenester og gør derfor alle mulige og umulige forsøg på at få dem inddraget i stedet for at have hele opmærksomheden henledt på årsagen til de store fortjenester. Årsagen hertil er misforholdet mellem udbud og efterspørgsel. Det er forholdet mellem udbud og efterspørgsel, der er afgørende, og så længe man ikke vil gøre et alvorligt forsøg på at få dette rettet op, gør man kun ondt værre ved alt det, man hidtil har fundet på, som i en mangelsituation altid bliver væltet over på køberen.

Desværre giver åbningstalen ikke et klart

udtryk for, at regeringen også på dette område har taget ved lære og reviderer sin hidtidige politik. Udbuddet af grunde må øges ganske betydeligt ved en gennemgribende ændring af byggereguleringszonerne. De offentlige jordarealer, der er ubenyttet, og som er placeret i de områder, hvor byudviklingen presser på, må udbydes til salg. Det samme gælder vore offentlige jordarealer, og med offentlige jordarealer mener jeg også de sociale selskabers arealer. Disse må enten anvendes til boligformål, eller også må de sociale selskaber overlade dem til andre, der anvender dem til boligformål. Man kan ikke varigt beslaglægge byggegrunde i det stramme marked, vi har her omkring hovedstadsområdet. Der må i forbindelse med en gennemført landsplanlægning finde en byspredning sted. Det offentlige må også her gå i spidsen, således at nye institutioner placeres uden for hovedstadsområdet og gamle institutioner, der ønsker nyt byggeri, flyttes ud. Ved en gennemført byspredning og ved, at staten går i spidsen med at bryde sammenhobningen af institutioner i hovedstadsområdet, må vi lede udviklingen ind i andre baner.

Det kan ikke være rimeligt, at omkring halvdelen af landets befolkning efterhånden bunkes sammen i Københavnseggen, medens andre dele af landet affolkes. Vi har set, hvordan alle problemer, selv de mest enkle, bliver uhyre komplicerede ved denne befolkningspolitiske sammenhobning, som de socialdemokratiske regeringer har haft en stor svagthed for. Vi ved, at offentlige institutioner drager mange mindre virksomheder med sig, ligesom de optager plads i de kostbare og overbefolkede egne.

Efter vor opfattelse er det altså afgørende at finde frem til balance imellem udbud og efterspørgsel, og efterspørgslen kan også begrænses ved en mere hensigtsmæssig udnyttelse af den gamle boligmasse.

Vi mener derudover, at tidspunktet er inde til en fordomsfri drøftelse af hele det bundt af ejendomsskatte love, der i dag belaster boligbyggeriet. Ved forsommerens forlig er man nået langt med afviklingen af skat på landbrugsjord, i hvert fald til stat og amt. Tilbage står beskatningen af boligområderne. Vi har her grundskyld til stat, kommune og amt. Vi har bygningskyld til kommune, stat og amt — ganske vist delvis

[Poul Møller.]

fikseret og delvis under afvikling — vi har grundstigningsskyld til staten, der deler denne indtægt med amtet, og vi har endelig kapitalvindingsafgift. Jeg tror, at alle disse afgiftsformer på den samme bolig trænger til en dybtgående revision, så at disse boligafgifter samstemmes — hvis man overhovedet skal have nogen boligafgifter på et tidspunkt, hvor staten påtager sig opgaven med at støtte boligbyggeriet. Det er vist også indlysende, at selv de teoretiske fordele, som disse afgiftsformer har, opvejer hinanden. Grundstigningsskyld skulle eksempelvis efter teorien tilskynde til at sælge jord, der ikke er hensigtsmæssigt udnyttet, medens til gengæld kapitalvindingsafgiften efter sin teori vil modvirke salgstendensen. Om nogle af teorierne holder stik målt med livets tommestok, ved vi intet om. Men mit parti ved i hvert fald, at inden man kaster sig ud i et nyt forsøg med nye raffinerede boligskatter, bør man nedsætte en kommission, der når frem til en rimelig afgiftsform på dette område. Da en skærpet beskatning ikke i sig selv vil påvirke grundpriserne andet end i opadgående retning, vil vi altså foretrække en virkelig undersøgelse, inden regeringen lægger en ny fiasko til sine tidligere.

Regeringen har bebudet en ændring af jordlovgivningen. Den har valgt at præsentere forslaget i landbokommissionen og under et vist tavshedsslør, som skærpsynede journalister dog har været i stand til at gennemtrænge. Under forudsætning af, at bladenes meddelelser om disse forslag er rigtige — og det synes så — betyder forslagene meget betydelige nye restriktioner for erhvervelse af landbrugsejendomme i Danmark. Dette kan måske være forståeligt på baggrund af fællesmarkedet, men når man tænker på landbrugserhvervets vanskeligheder, dets konkurrenceevne i fremtiden og den strukturændring i landbruget, der må foregå, hvis erhvervet vil overleve, er det ganske utilgiveligt at benytte denne situation til en lovgivning, som modvirker den jordfordeling og den strukturændring, som må til. Vi er alle interesserede i at bevare dansk jord på danske hænder. Det er ikke et mål, som landbrugsministeren har patent på, og hvis han i national indpakning vil føre radikal jordpolitik, mærker man

hensigten og bliver forstemt. Landets nationale interesse er selvfølgelig at stræbe imod at bevare dansk jord på danske hænder; men det er tillige landets interesse, at det danske landbrugserhverv i fremtiden kan give danske jordbrugere et udbytte, så det kan betale sig at dyrke Danmarks jord. Begge disse hensyn må tilgodeses, hvis opgaven skal løses i politisk samarbejde; vi ved, at det ikke derved bliver lettere. Alle-rede i foråret erklærede vi os imidlertid villige til at overveje problemet sammen med regeringen. Landbrugsministerens planer, der vil skrue udviklingen tilbage, er ingen indbydelse til et sådant samarbejde.

Det økonomiske forlig, vi sluttede i foråret, havde både et kortsigtet og et langsigtet perspektiv. Det korte sigte var omsætningsafgiftens virkning i dette finansår, statens udgiftsstop, begrænsningen af nye byggegangsætninger, overførelse af 500 mill. kr. fra statens rådighed til nationalbanken og optagelse af et præmieobligationslån.

Hvis disse foranstaltninger skal virke, er det nødvendigt, at de overholdes. Staten må først og fremmest overholde sine forpligtelser, hvis andre skal respektere forliget. Det er bekendt, at statsministeren har orienteret os om, at regeringen vil have svært ved at fastholde udgiftsrammen på 8.540 mill. kr., og man mener, at den bør forhøjes til omkring 8.620 mill. kr. Denne forhøjelse er man kommet til ved at tage forskellige udgiftsforøgelser, forskellige udgiftsposter, der viser sig at være højere end budgetteret.

Det er magtpåliggende for os at fremhæve, at tallet 8.540 mill. kr. er fremkommet som en følge af regeringens egne budgetsummer. Det var regeringens skøn og ikke vort. Vi har den bestemte opfattelse, at dette udgiftstal kan og bør holdes, ikke mindst af psykologiske grunde. Det giver staten 700 mill. kr. mere at råde over i dette finansår end i det, man netop har aflagt regnskab for. Det betyder, at statens forbrug kan stige med 8-9 pct. eller rundt regnet det samme, som borgernes forbrug er steget med i dette år. På et budget af denne størrelsesorden må der også være udgifter, som er budgetteret for højt — hvert års regnskabstal viser, at der lige så vel er uoverensstemmelser på denne led — og først en gennemgang af samtlige udgiftsposter vil kunne godtgøre,

[Poul Møller.]

om regeringen foretog en fejlbudgettering, da den nåede frem til — og bandt sig til — 8.540 mill. kr. Det er vigtigt for os, at forliget fastholdes, og at statens ministre påtager sig at gennemføre det, de har lovet os.

Der er ført megen kritik frem imod den del af forliget, der havde til hensigt at bremse den voldsomme vækst i det offentlige byggeri. Sandheden er imidlertid, at arbejdskraften er begrænset, at der aldrig har været så meget offentligt byggeri i gang som netop i dette år, og at en fortsat kritikløs igangsætning af offentligt byggeri kun vil kunne medføre, at alt byggeri bliver langsommere og dyrere, også boligbyggeriet. Ville man derfor lade det offentlige byggeri fortsætte, ville det have været nødvendigt at gribe hårdere ind over for boligbyggeriet.

Kritikerne — også dem, der findes på ministerbænkene, og som har så travlt med at behude nye offentlige igangsætninger — bør tænke herpå. Det gælder i høj grad også økonomiministeren. Disse restriktioner er ikke i vor smag, men sandheden er, at regeringen styrede byggeriet med så løse tøjler, at det hele var ved at løbe løbsk. Det er regeringens ansvar, at vi kom ud i en situation som den nuværende, og det er regeringen, der nu må sørge for, at der ikke fra byggeriet kommer til at udgå en ny og kraftig inflationsbølge, som vil ramme os føleligt ved indgangen til fællesmarkedet.

Et kulturliv er ikke, som nogen tror, alene afhængigt af byggeudgifter. Der kan gennemføres kulturelle bevillinger, som kan skade kulturen. Jeg kan ikke i denne forbindelse tilbageholde et dybfølt suk over, at den kulturbevilling, som i sommer med regeringspartiernes stemmer slap igennem nåleøjet, var bevillingen til statens popradio, hvis væsentligste opgave vil være at sløve den kulturelle bevidsthed og lulle befolkningen ind i en kulturslummer.

Langt alvorligere stiller vi os kulturelt, hvis vi har så travlt med at komme i gang med det nye, at vi helt glemmer at forberede os på det. Vi blev pisket ind i en ny skole-

ordning. Det skulle gå så hurtigt, at de første årgange af vore børn, som skulle tage stødet, måtte finde sig i en slet forberedt skolegang. Uden lærerkræfter med den fornødne uddannelse og uden lærebøger styrede man sig ind i den kulturelle fornyelse. Den første årgang står nu ved gymnasiets tærskel; snart efter jul skal skolerne tage stilling til, om disse børn er egnede til at komme ind i et gymnasium, hvis linjedeling vi ikke kender, men som skal indeholde en samfundslinje, der formentlig hverken har tilstrækkeligt med uddannede lærerkræfter eller de fornødne lærebøger til rådighed. Som far til et af de børn, der ustandselig har måttet ligge i forreste linje som prøvekanin for pionerne for skolepolitikkerne, spørger jeg den højtærede undervisningsminister, om han har tilvejebragt de nødvendige betingelser for på forsvarlig vis at gennemføre den nye gymnasieordning, som skal træde i kraft ved det kommende skoleårs begyndelse.

Ikke mindst på baggrund af den yderste sparsommelighed, staten i denne tid bør udvise for at bringe landets økonomi på fode, er det nødvendigt, at bevillingsmyndigheden skærper sin kontrol gennem finansudvalg og statsrevision. Den betænkning, der af statsrevisoratet i år er overgivet til folketinget, viser, at der på alt for mange områder tages alt for let på dette spørgsmål. Folketingets bevillinger er udtryk for, hvad den folkevalgte forsamling mener der bør anvendes til en opgaves løsning, og mere må ikke bruges.

Jonstrupsagen har jo især tiltrukket sig opmærksomhed, for det første fordi statsrevisionen fik direkte forkerte oplysninger af ministeriet, for det andet fordi det viste sig, at ubevilgede indkøb var foretaget, og for det tredje fordi forudsætningerne for en væsentlig del af den samlede bevilling viste sig at være faldet bort, uden at man ulejlige bevillingsmyndighederne med at underrette dem derom.

Da statsrevisorernes undersøgelse forelå, bad vi undervisningsministeren om af prin-

[Poul Møller.]

cielle grunde at foranstalte tjenestemandsførhør. Det ville ministeren ikke dengang; i stedet afgjorde han sagen med en skriftlig irrettesættelse. Senere har han så taget skridt til tjenestemandsførhør. Jeg må sige, jeg forstår ikke denne bagvendte fremgangsmåde; det måtte dog være rigtigt at foretage førhør, inden man ikendte den pågældende embedsmand en irrettesættelse. Ministeren vil vel ikke, hvis dommeren kommer til den konklusion, at irrettesættelsen var for mild, kunne skærpe straffen over en mand, man én gang har dømt. Ministeren har offentligt erklæret, at der foreligger nye oplysninger, som var ubekendte, da han afgjorde sagen, men han har intet sagt om disse oplysninger. Det kan forhåbentlig ikke være meddelelsen i statsrevisorernes betænkning, for intet af det stof, der her er fremkommet, har været ubekendt for ministeriet, da ministeren traf sin afgørelse om tjenestemandsførhør, og heller ikke da ministeren traf sin afgørelse om en skriftlig irrettesættelse af den pågældende tjenestemand. Jeg beder derfor den højtærede undervisningsminister ytre sig nærmere om, hvad han har tænkt på med „nye oplysninger“.

Det udvalg, der skal gennemgå statsrevisorernes betænkning, skal nu se på alle de her omtalte og skarpt kritiserede forhold og til sin tid afgive en indstilling til os i dette ting om regnskabets godkendelse.

Det er ikke mærkeligt, at den stærke kritik på ny har rejst spørgsmålet om behovet for en ministeransvarlighedslov. En kommission har netop med 12 stemmer mod 1 afvist, at der er et sådant behov. Flertallet i kommissionen henviser til den borgerlige straffelovs § 156 og især til § 157. Det er imidlertid klart, at disse paragraffer vanskeligt lader sig anvende over for ministre, der har forsømt deres embedspligter, da det er fuldstændig uklart, hvilke pligter der påhviler en minister personligt i et stærkt voksende embedsapparat. Vi er jo kommet over det stadium, hvor der er nogen, der vil gøre en minister ansvarlig for alt, hvad der foregår inden for hans embedsområde. Der er ganske vist grundloven. Derfor står folkettinget uden at kunne drage nogen til ansvar for en række sager, hvor man måske siger: dette kunne mini-

steren ikke vide, det vidste han ikke, det kan vi ikke drage ham til ansvar for. Derfor er denne straffelovshenvisning dårlig og ufuldstændig, og derfor er det, vi mener, at det, man har brug for, er, at man i hvert fald på et begrænset område for ministrenes vedkommende fastlægger et objektivt ansvar og siger: disse ting må de kende. F. eks. må forholdet til bevillingsmyndigheden, forholdet til folketingets organer, forholdet til denne lovgivende forsamling — forholdet mellem ministrene og den lovgivende forsamling — ikke være forhold, hvor en minister kan sige: det kendte jeg ikke noget til. Det er dette, vi fra min gruppes side søger opnået med en ministeransvarlighedslov, og vi vil derfor fremsætte et forslag om en sådan ministeransvarlighedslov, som kan bringe debatten ind i et positivt spor.

Som tidligere nævnt indeholdt forårets økonomiske forlig også foranstaltninger, der skal virke på længere sigt. Det er selvsagt særligt disse foranstaltninger, som det konservative folkeparti er interesseret i.

Blandt de første var de nye opsparingsordninger. Flere af dem blev gennemført, inden vi tog på ferie, men endnu nogle mangler. Vi henstiller til regeringen, at disse forslag bliver fremsat så hurtigt som muligt, så vi kan have den fornødne tid til deres behandling, og således at de kan træde i kraft så betids, at befolkningen dog kan have nogen tid til at indrette sin økonomi efter dem, inden selvangivelsen skal skrives. Vi har i de kommende måneder god brug for, at så mange penge som overhovedet muligt spares, i stedet for at de bliver brugt; og hvis vi skal styrke valutareserven, inden vi indtræder i fællesmarkedet, bør opsparingen slå igennem forinden.

Det er med tilfredshed, vi ser, at regeringen nu også har meldt sig som interesseret i at give lejerne mulighed for at blive ejere af deres egen bolig. Både på grund af vor stilling til ejendomsretten, vort ønske om at få så mange som muligt til at eje så meget som muligt og vort syn på landets boligpolitik anser vi det for nødvendigt at give så mange opsparingsmål som overhovedet tænkeligt. Vi vil derfor betragte det som en fordel, om opsparing til køb af lejlighed også bliver

[Poul Møller.]

fremmet i forbindelse med den opsparingsordning, der endnu står tilbage at gennemføre.

Den anden langsigtede foranstaltning, som var et led i forsommerens forlig, var den omlægning af beskatningen, som omsætningsafgiften gør mulig. Hvis vi vil fremme arbejdsindsatsen, hvis vi vil tage et skridt frem imod en løsning af sambeskatningen, og hvis vi vil stille opsparingen gunstigere, er det nødvendigt i stigende udstrækning at overgå fra skat på indkomst til skat på forbrug.

Med de skattepolitiske synspunkter, vi har arbejdet for gennem mange år, var det udsigten til at få disse opfyldt, som bandt os til forhandlingsbordet i forsommeren. En skat, der varigt blev lagt over på de øvrige, eller en, som gav regeringen mulighed for yderligere at forøge statens ekspansion, havde og har ikke vor interesse.

Udsigten til vor indtræden i fællesmarkedet inden udgangen af 1963 gør denne skatteomlægning endnu mere nødvendig. Ved eksport kan de afgifter, der er pålagt eksporterede varer, refunderes eksportører, medens en stigning i omkostningsniveauet, som er en følge af en høj direkte beskatning, ikke kan godtgøres ham, da der i så fald bliver tale om forbudte eksportsubsidier. Derfor har f. eks. Frankrig opnået en betydelig konkurrencemæssig fordel i forhold til andre fællesmarkedslande ved at lade 70 pct. af landets offentlige udgifter hvile på omsætnings- og forbrugsafgifter, medens kun 30 pct. hviler på de direkte skatter.

Dette giver et yderligere incitament til at fastholde den skatteomlægning, som er indeholdt i forliget. Regeringen kender mit partis stilling til disse spørgsmål fra sommerens debat, og den gør derfor klogt i allerede nu at indrette det offentlige forbrug for næste finansår i overensstemmelse med statens normale indtægter. Så vidt man kan skønne, vil disse også til næste år stige meget betydeligt, så regeringen behøver ikke at forgrube sig på omsætningsafgiftens provenu, hvis den fortsat ønsker et overskud på statsfinanserne.

Den højtærede finansminister har rejst spørgsmålet om at løse de gifte kvinders beskatning ved en lønskat. Sådan som tanken kom til udtryk, syntes løsningen

snarere at være et forsøg på at få skabt et springbræt til kildeskatten end en ophævelse af sambeskatningen. Sambeskatning hænger sammen med progressionen i vor skatteskala, det ved alle, der beskæftiger sig med disse problemer. Derfor ønsker vi undersøgt, hvad det vil koste staten, om den proportionale skat gennemføres for alle almindelige arbejdsindkomster. Over for statens udgift på dette område må stilles den stigning i produktionen, som bliver resultatet af en sådan skattereform. Vi har brug for arbejdskraftreserven, der ikke findes i dag på arbejdsanvisningskontorerne, men i hjemmene. Kan opgaven ikke løses ad den vej, jeg her har antydnet, bør vi undersøge, hvad det ville koste, om vi tog skridtet fuldt ud og beskattede mand og hustru hver for sig, altså gik fra sambeskatning til særbeskatning.

Det bliver den politiske opgave i den nærmeste fremtid at nedbryde alle de skranker for initiativ og effektivitet, som findes i lovgivning og organisationsaftaler. Vi må overalt sætte ind på at revidere vor økonomiske tænkning, så den tilføjes den nye dimension, som Europas — jeg håber, det ærede medlem hr. K. B. Andersen undskylder, at jeg i denne forbindelse siger Europas, ikke specielt Danmarks — fulde beskæftigelse indfører i den politiske og økonomiske tænkning. Af en vis passus i det ærede medlems tale fik jeg det indtryk, at det var trekantregeringens skyld, at arbejdsløsheden var blevet bekæmpet i hele Vesteuropa; men det viste sig senere, at der også havde været vore nabolande og dermed smittet lidt af på os. Det var meget beroligende. Altså, Europas fulde beskæftigelse indfører en ny dimension i den politiske og økonomiske tænkning. Vi må sikre den fulde beskæftigelses opretholdelse ved at skabe en omkostningspause med stabilt prisniveau, vi må kalde på arbejdskraftreserven og produktivitetsreserven, der kan øge produktionen og eksporten.

Det konservative folkeparti vil sætte som sin hovedopgave at styrke vort økonomiske og kulturelle beredskab og øge vore muligheder i det nye Europa, vi kommer til at tage del i. Vort samarbejde med det parti, der her i salen står os nærmest, venstre, er grundlaget for vor parlamentariske virksom-

[Poul Møller.]

hed; men vi er også rede til at samarbejde med andre for derved at bidrage vort til, at det danske folks konkurrenceevne kan udvikles, vore kulturværdier kan bevares og vor ungdoms dygtighed kan forøges. Disse mål er af så afgørende betydning, at gamle politiske modsætningsforhold — selv om det ærede medlem hr. K. B. Andersen søgte at give ny næring til disse i sine indledningsord — ikke for os er af en sådan karakter, at de skal stille sig hindrende i vejen for disse måls virkeliggørelse. Når dette er sagt, bør det for en ordens skyld tilføjes, at vi selsagt ikke på nogen måde vil føle os tilskyndet til at samarbejde om foranstaltninger, vi er imod, eller om opgaver, som vi mener bør løses af den enkelte borger. Der kan ikke trækkes veksler på vor forhandlingsvilje. Vi afgør selv, hvilke veksler vi vil endossere. Sådan må det naturligvis være, og sådan er det.

Helge Larsen: Det folketingsår, som nu er begyndt, vil på mange måder blive præget af det politiske forlig, som blev indgået i maj måned mellem regeringspartierne og de to store oppositionspartier. Virkningerne af de finanspolitiske indgreb begynder først nu i dette folketingsår rigtig at blive mærkbare, og dertil kommer, at der i forliget indgik beslutninger for hele indeværende finansår og opstilledes mål for det, som skulle gennemføres i næste finansår.

Vi står således på mange måder over for bundne opgaver, som skal løses inden for givne rammer, men den bundethed, vi føler vort arbejde er undergivet, ligger ikke blot i de aftaler, der udgjorde det politiske forlig, den ligger måske i lige så høj grad i den situation, der foreligger med forhandlingerne om medlemskab af fællesmarkedet. Vi har ikke i mange år kunnet føre politik uden hensyntagen til den internationale udvikling.

Formanden: Der må være mere ro i salen under forhandlingerne.

Helge Larsen: Men denne afhængighed af tilhørsforhold til verden uden for vore grænser er i dag større end nogen sinde før. Den rækker ud over de europæiske samarbejdsbestrebelse til et virkelig verdens-

omspændende samarbejde. Jeg tror, at vi gør klogt i at gøre os denne afhængighed og denne bundethed ganske klar, både fordi den er det realistiske grundlag for vort arbejde, og fordi den også er udtryk for en stræben henimod et verdenssamfund i fred og samarbejde, en stræben, som der er megen forståelse for i det høje ting og i den danske befolkning. Man kan let påvise, at denne udvikling ikke nær altid tager de former, vi måske helst ser, og at der sker tilbageskridt nu og da; men det er nu engang et slidsomt arbejde at virkeliggøre et ideal; man må ofte bevæge sig frem ad veje, der ikke umiddelbart synes at føre til målet. Det givne er imidlertid, at holder man sig tilbage, fordi et og andet ikke passer én, oplever man ofte, at man forspilder chancen og kommer bagefter.

Opgaver, der ligger i det internationale europæiske samarbejdes udvikling og et storpolitisk forligs aftaler og planer — det er altså det, der i særlig grad præger det arbejde, vi står over for. Men bundethed af fælles opgaver forudsætter også et politisk samarbejde i det høje ting. Vi etablerede et sådant samarbejde mellem regeringspartier og opposition i sidste folketingsår. Jeg håber, det må kunne fortsættes også i denne samling. Det ligger i folkestyrets væsen, at grupper og partier må kunne samarbejde, og det ligger i den danske befolknings politiske opdeling, der længe har været sådan og formentlig længe vil forblive således, at intet enkelt parti har det fulde flertal. Mit parti har set det som en af sine opgaver at formidle et samarbejde i folketinget, både for at folkestyret kunne fungere og for at undgå en sådan skarp opdeling af befolkningen og af tinget, at et enkelt parti skulle få det absolutte flertal. Det radikale venstre mener, at det er tjenligst for alle, at handling kræver samarbejde, fremfor at handling kan dikteres af et stort parti til højre eller til venstre. Jeg bemærkede derfor også med interesse, at det ærede medlem hr. Erik Eriksen på venstres landsmøde så stærkt fremhævede viljen til samarbejde ikke bare til højre, men navnlig også til den anden side i salen, til socialdemokratiet. Nu er jeg klar over, at jeg skal være forsigtig med at fortolke, men jeg tror ikke, jeg går for vidt, når jeg tager det som et godt varsel for samarbejds-

[Helge Larsen.]
 klimaet i den kommende tid, og så føjer jeg til ganske uden fortolkning som en konstatering af et foreliggende faktum, at dermed er også grunden taget bort under mangt et usagligt angreb mod det radikale venstre for dets deltagelse i regeringssamarbejdet.

Hovedformålet med det storpolitiske forlig i maj-juni var at genskabe balance i dansk økonomi gennem forbrugsneddæmpning, gennem nedskæring af bygge- og anlægsvirksomhed, gennem øget opsparing og gennem en fast ramme for indeværende års statsudgifter. Der er allerede kommet nogen tvivl til orde om, at det måske ikke er nok. Jeg tror, at man skal være forsigtig med sådanne vurderinger på dette tidspunkt, hvor de fulde virkninger af de finanspolitiske indgreb endnu ikke er slået igennem. Da vi gik til at lægge omsætningsafgiften i engrosleddet i stedet for detaileddet, var vi ganske klar over, at virkningerne ville komme senere, ikke før hen på efteråret. Det ligger i engrosledsafgiftens virkemåde, at den slår senere igennem end detaileddsafgiften, der virker omgående på forbruget. Vi vil i de kommende måneder se en meget kraftig pengeopsugning, og først når virkningerne af den mærkes sammen med virkningerne af udgiftsstoppet og den nedskårne anlægsaktivitet, vil den endelige vurdering kunne ske på et fuldt realistisk grundlag. Måske det vil være muligt for den højtærede økonomiminister allerede tidligere at give en vurdering af, hvorledes situationen udvikler sig, men givet er det, at først mod årets slutning, når finanslovsforslaget og den økonomiske årsoversigt foreligger, har vi det fulde realistiske grundlag for at kunne vurdere udviklingen.

Et af de mål, vi skulle nå frem til, var at skabe mulighed for en omkostningssænkning gennem en lavere rente, men foreløbig må vi som følge af den ret sene virkning af engrosledsomsen forudse en kreditstramning, der vel kan blive af et sådant omfang, at det kan blive nødvendigt at søge likviditeten lempet. Fra erhvervsside har man nævnt muligheden for optagelse af udenlandske lån. Skal vi overveje at gå den vej, må det imidlertid ske under en sådan form, at der ikke sker nogen forbrugsudvidelse; men anvendes lånene f. eks. udelukkende til indkøb af ma-

skiner, der kan øge produktiviteten, er det vel en mulighed, der bør kunne overvejes før eller senere. I samme udstrækning, som der derigennem kan ske fremme af rationalisering og mekanisering, frigøres arbejdskraft, der kan øge produktionen på andre områder. I sommer oplevede vi flere gange, at der blev krævet kompensation for omsætningsafgiften. Nu er forholdet det, at der ved omsætningsafgiftens gennemførelse blev givet kompensation til familier med børn og til de socialt svagt stillede i samfundet, og det skulle der gives. Men over for andre må det være berettiget at minde om, at omsætningsafgiften netop havde til formål at dæmpe forbruget ned og senere at muliggøre en lettelse i indkomstskatterne. Man kan derfor ikke kræve en kompensation, der gør forbrugsbegrænsningen illusorisk. Vi må alle tage vor del af byrden ved at afbalancere økonomien. Gør vi ikke det, bliver resultatet, at nogle relativt få må tage byrden i form af arbejdsløshed, og det har intet at gøre med den solidaritet, der i et demokratisk samfund bør være mellem alle borgere. Når omsætningsafgiften skal neddæmpe forbruget, må man også kunne kræve, at ingen tjener på den. Jeg skal ikke gøre flere bemærkninger om dette spørgsmål i dag. Vi vil i næste uge diskutere den højtærede handelsminister forslag om indseende med priser, men jeg vil gerne føje til, at det også vil være rigtigt at henstille til erhvervslivet at holde igen med avancer og udbytter. En sådan tilbageholdenhed, der kan ske gennem større konsolidering fremfor udbetaling af udbytte, vil kunne medvirke til, at saneringsbestrebelseerne lykkes. Det mådehold og den tilbageholdenhed, der skal udvises i indkomstkravene, hvis vi skal undgå nye vanskeligheder, vil blive styret gennem mådehold i udbytter og avancer, og har ikke enhver virksomhed brug for med henblik på en øget konkurrence i fællesmarkedet at konsolidere sig yderligere?

Der lød i den højtærede statsministers åbningsstale en velbegrundet opfordring til at vise mådehold i kravene om indkomstforøgelser, og mit parti slutter helt op bag denne opfordring. Vi ønsker ikke, som det skete i 1961, en indkomstforøgelse, der går ud over det, produktionen kan bære. Vi ved, hvad det medfører af risiko for valutatab,

[Helge Larsen.]

produktionsnedgang og arbejdsløshed, og vi ønsker fuld beskæftigelse under det stabilest mulige pris- og omkostningsniveau.

Der henvises ofte, og det er også blevet gjort her i dag, til de lavest lønnedes forhold. Deres problem er vel i mange tilfælde et uddannelsesproblem, fordi tallet af ikke-faglærte er for stort. Jeg vil derfor opfordre til, at lovgivningen om oplæring og specialuddannelse af ikke-faglærte benyttes så meget som overhovedet muligt. Vi har med centraliseringen af læringskolerne en række tidligere tekniske skoler, som må kunne anvendes til formålet, og problemet omkring oplæringen er så meget større, som der i disse år sker en betydelig tilvanding til byerhvervene fra landbrugerhvervet. Først og fremmest af hensyn til de pågældendes egne forhold, deres indtjeningsmuligheder og deres tilfredshed i beskæftigelsen, men også af hensyn til behovet for mere specialiseret arbejdskraft bør omskoling og oplæring af ikke-faglærte have en fremtrædende plads. Adskilligt ville uden tvivl også være vundet for en forøgelse i produktionen, om erhvervslivet i højere grad ville acceptere deltidsskæftigelse af kvinder. For mange kvinder er det umuligt eller et helt urimeligt arbejdspress ved siden af at passe småbørn og hjem også at skulle arbejde fuldt timetal. Kunne man så også i det private erhvervsliv, som stat og kommune har gjort det, nå frem til lige løn for lige arbejde, ville nye arbejdskraftreserver nok komme frem, og naturligvis også når det nu gradvis lykkes at fjerne en del af de vanskeligheder, der knytter sig til sambeskatningen. Vi har løst nogle af disse problemer ved en begyndende proportionalbeskatning, og med de planer for en videreførelse af proportionalbeskatningen, som foreligger, vil yderligere en række af disse problemer blive løst. Jeg bemærkede med interesse, at andre ærede ordførere her i dag gav udtryk for vilje til fordomsfrit at drøfte disse problemer og finde en løsning på dem.

Jeg bemærkede for nogen tid siden, at lederen af en af de store organisationer sagde, at det er politikernes opgave at tage samfundshensyn og at holde orden i økonomien. Jeg benægter naturligvis ikke dette, jeg benægter ikke, at regering og folketing har deres meget store del af opgaven, men folkestyre består nu ikke blot i, at vælgerne

hvert fjerde år vælger repræsentanter til folketinget; det består også i, at hver enkelt borger har et medansvar for den udvikling, samfundet gennemløber. Folkestyre bygger på en vis solidaritet, der naturligvis ikke udelukker, at en eller flere grupper tilkæmper sig større rettigheder eller bedre kår, men det må dog forbindes med hensynet til samfundets fællesskab, hvis ikke vi skal risikere at ende i en alles krig mod alle. Derfor må også de saneringsbestrebelse, som er udfoldet af regering og folketing, følges op af ansvarsbevidsthed hos samfundets borgere, og jeg er overbevist om, at loven om økonomisk samordning vil kunne bidrage hertil. Den er just en understregning af et ansvar på et tidspunkt i samfundsudviklingen, da statsmyndigheder og erhvervsliv ikke står som fjender af hinanden, men netop søger et samarbejde for at skabe de bedste forudsætninger for fremgang og udvikling. Jeg benægter som sagt ikke statsmyndighedernes store ansvar for den økonomiske balances opretholdelse, men det er levn fra en tid, der er gået i graven, at markere det skarpe skel mellem stat og erhvervsliv. Samarbejdet er jo for længst begyndt, omend politiske fordomme måske hindrer nogen i at se det og indrømme det. Lande, hvis regeringer ideologisk ligger meget til højre for den danske regering, har for længst etableret samarbejde mellem stat og erhvervsliv og benytter derunder former, der i meget minder om vore samordningsbestrebelse.

For godt et år siden fik den høje regering af folketinget bemyndigelse til at indlede forhandlinger om Danmarks optagelse i fællesmarkedet sammen med England. Det var for det radikale venstre en given sag, at Danmark måtte vælge denne fremgangsmåde, og der er ingen ændring sket i denne stillingtagen. Vi ønskede i sin tid det store europæiske frihandelsområde virkeliggjort, og da det ikke blev til noget, var det rigtigt at gå med i EFTA-sammenslutningen, fordi disse 7 lande repræsenterer aftagerne af hovedparten af vore landbrugs- og industrivarer. Men det stod også klart, at det var en ulykkelig løsning i det lange løb med en opdeling af Europa i 2 markedsområder, som begge var af stor betydning for dansk eksport. Englands beslutning om at

[Helge Larsen.]

søge medlemskab af fællesmarkedet åbnede igen mulighed for en løsning, der ville forene vore 2 store aftagerområder i samme markedsorganisation, og vi måtte i egen interesse støtte disse bestræbelser og ansøge om medlemskab sammen med England, samtidig med at vi måtte ønske en ordning, der også knyttede de andre EFTA-lande til fællesmarkedet enten som fulde medlemmer eller som associerede. Dette ønske har vi stadig, ikke mindst fordi vi derigennem fortsat kan udbygge et nordisk fælleskab.

Det var således i første række økonomiske hensyn, der lå bag vor stillingtagen, men det var ikke bare det. Det har forekommet mit parti absurd, at Europas lande, der trods alle forskelle har så store fælles interesser, gang på gang har søgt at ødelægge hinanden i indbyrdes krige. To store ødelæggende krige i Europa i dette århundrede må kunne overbevise tvivlere om, at vi må søge samarbejde i stedet for den gensidige kamp. Vi kan ikke lade stå til i håb om, at en ny ulykke ikke rammer Europa. Derfor vil vi arbejde med på virkeliggørelse af et europæisk samarbejde.

Fællesmarkedstraktaten åbner mulighed for et væsentligt samvirke om økonomiske anliggender i videste forstand; derimod er på det politiske område rammerne for et vesteuropæisk samarbejde endnu ikke fastlagt og vel dårligt nok diskuteret igennem. Det må være en dansk interesse at deltage i forhandlingerne om et sådant samarbejde, og vi vil få adgang dertil, hvis et snarligt dansk medlemskab af et udvidet fællesmarked kan virkeliggøres. Forløbet af den nylig afholdte Commonwealth-konference i England betyder, at England nu kan fortsætte optagelsesforhandlingerne i Bruxelles, og med de planer for forhandlingsmøder, der er aftalt, skulle en afklaring af de udestående problemer måske kunne ventes først i det nye år. Jeg ved, at den høje regering følger denne udvikling med den største opmærksomhed og fører de danske synspunkter frem parallelt dermed. Vi søgte om fuldt medlemskab samtidig med England, og vi har forhandlet derom med fællesmarkedet samtidig med England. Fællesmarkedets ministerråd har erklæret sig villigt til at føre disse forhandlinger med

Danmark, og vi må derfor have lov at regne med, at en afklaring af de danske forhandlinger må kunne foreligge praktisk talt samtidig med, at resultatet af forhandlingerne med England foreligger. Men vi bør ikke ved nogen lejlighed forsømme at minde fællesmarkedets myndigheder om, at vi har et særligt ventetidsproblem for dansk landbrug, og at det vil være urigtigt, ikke bare af hensyn til dansk landbrug, men også af hensyn til fællesmarkedets fortsatte fremgang, om et dansk hovederhverv bringes ud i vanskeligheder, der kan svække dets evne til at bidrage til den fortsatte vækst inden for et udvidet fællesmarked.

Vi har også en afgørende interesse i overgangsordningen for det britiske baconmarked, der er dansk hovedmarked fremfor noget. Vi har da også tilsagn både fra de seks og fra England om, at en ordning ikke vil blive truffet hen over hovedet på os.

Jeg nævner disse problemer, fordi de er så vigtige for os netop i de kommende måneder, hvor der måske træffes afgørelser, der berører dem indgående. Jeg tror også, at de vil blive løst på tilfredsstillende måde. Et europæisk fællesskab kan naturligvis ikke undlade at afveje alle berettigede ønsker og krav mod hinanden og finde en passende ordning.

Vi har i efteråret oplevet — hvad der vel ikke var uventet — at der også har hævet sig røster for, hvad man kunne kalde en lille-europæisk løsning. Lille-Europatanken har jo altid i det centrale Vesteuropa — vel navnlig i Frankrig, som det ærede medlem hr. Poul Møller nævnte — haft sine tilhængere; men det skal understreges, at der, så vidt jeg har kunnet konstatere, ikke fra politisk bestemmende myndigheder er givet udtryk for disse tanker. Der foreligger, så vidt jeg forstår, en embedsmandsrapport, udarbejdet på rent teknisk grundlag uden nogen art af besluttede myndighed bag, og det samarbejdende Europa, vi ønsker realiseret, skal ikke være et i sig selv indesluttet Lille-Europa, men et åbent Europa.

I den forbindelse var det — forekommer det mig — en glædelig nyhed, at præsident Kennedy i USA nu har fået adgang til at gå meget vidt med toldindrømmelser og toldlettelser. Det kan varsle om friere internationale handelsforbindelser, ikke

[Helge Larsen.]

mindst da denne amerikanske adgang til toldlettelser vel særlig er tænkt med henblik på markedsdannelserne i Europa. Jo friere de højt industrialiserede lande fører deres handelspolitik, jo bedre bliver også mulighederne for at hjælpe udviklingslandene frem. Vi kan gøre meget for bistand til u-landene gennem hjælp til oplæring og uddannelse — jeg har med interesse bemærket de nye planer, som den høje regering arbejder med netop på dette punkt i disse uger — og vi har en pligt til at gøre det, hvad der også synes at være stor forståelse for; men lad os ikke glemme, at denne bistand først rigtig kan nytte, når vi også er rede til at købe u-landenes produkter. Det er ikke bare deres egen produktion, der skal hjælpes frem; de skal også drages stærkere ind i verdenshandelen.

De bemærkninger, den højtærede statsminister gjorde i sin åbningstale om udenrigspolitikken, kan mit parti tiltræde, og jeg skal ikke gøre mange bemærkninger derom i dag, idet jeg går ud fra, at vi senere får lejlighed til at drøfte udenrigspolitiske spørgsmål mere indgående.

Jeg vil dog gerne understrege, hvad der blev sagt i åbningstalen om atomvåbnene. Det er klart sagt, at regeringen ikke påtænker at placere atomammunition på dansk område, og i den udstrækning, regeringen i øvrigt kan øve indflydelse på disse forhold, beder jeg den — hvad jeg i øvrigt er sikker på at den vil — bidrage til, at der nås frem til en aftale om stop for forsøg med kernevåben, og at der ikke sker nogen spredning af atomvåbnene, men at man i stedet kommer i gang med til en begyndelse begrænsede nedrustningsforanstaltninger som led i et arbejde for at genopbygge tilliden mellem nationerne og dermed bidrage til en begyndende international afspænding.

Det samme vil efter min vurdering ske, hvis man kan finde en afbalancering af vests og østs sikkerhedsinteresser i Europa og derunder en ordening, der sikrer Vestberlins befolkning demokratiske frihedsrettigheder og fri, uhindret forbindelsesvej til vesten. Den opretholdt løbende kontakt mellem USA og Sovjetunionen er et af lyspunkterne i denne sag.

Man oplever somme tider, at et ord kan blive i den grad møde, at det bruges både i tide og utide. Det gælder — forekommer det mig — ordet strukturrationalisering i landbruget; modeordet fremfor noget, vel navnlig når ikke-landmænd drøfter landbrugsproblemer.

Nu er rationalisering jo aldeles ikke noget ukendt i landbruget. Landbruget var vist det erhverv herhjemme, der først for alvor rationaliserede og mekaniserede, og havde det ikke gjort det, ville det ikke have kunnet klare de senere års lave priser så godt, som det er sket. Jeg lagde for nylig mærke til, at man i mejeribrugs- og slagterikredse også var stærkt inde på tanken om en endnu videregående rationalisering, og at den højtærede landbrugsminister gav tilsagn om velvillig indstilling heroverfor fra den høje regerings side efter den 1. april 1963. Strukturrationaliseringen er jo i fuld udvikling, hjulpet frem af adgangen til at supplere for små brug op og af den friere adgang til at sammenlægge og nedlægge for små brug og også hjulpet frem af byerhvervenes behov for arbejdskraft, et behov, der i vid udstrækning dækkes af landbrugsmedhjælperes overgang til byerne og af selvstændige landboeres arbejde i industrien. Vi, der lever i udprægede landbrugsområder, forbavses og ængstes måske endog somme tider over den voldsomme udvikling, der er i gang. Vi tror ikke, at det er rigtigt at forcere den yderligere frem. Der sker i dag så store omveltninger i livs- og produktionsformer i landbruget, at vi har svært ved at se, at det bør forceres yderligere frem. Vi ved nemlig ikke, hvordan landbrugets produktionsvilkår vil være om få år. Vi ved ikke, om industrien stadig vil kunne beskæftige manden, der også passer et mindre landbrug, eller om han igen alene må leve af landbrugservhvervet. Derimod ved vi, at dansk økonomi nok mange år endnu vil være afhængig af den nettoindtjening af valuta, som landbruget præsterer, og denne nettoindtægt skyldes vel for en væsentlig del den forædlede landbrugsproduktion, som familiebruget særlig leverer.

Det er på denne baggrund, at jeg tror man skal være varsom med at kræve strukturrationaliseringen forceret yderligere frem. Den er i mange tilfælde påkrævet, men den

[Helge Larsen.]

er som sagt også i fuld gang og i hurtigt tempo.

Strukturrationaliseringen er vel kun ét af landbrugets problemer. Et andet er, om vi skal gennemføre en stærkere beskyttelse af landbrugsjorden end den, vi har i dag. Landsplanlægningsudvalget har rejst problemet i skitseform til diskussion, kun i skitseform; det understreger jeg. Problemet er rejst sådan: skal vi inddele landet efter by- og industriområder, rekreative områder og egentlige landbrugsområder? Problemet er der; jeg tror i øvrigt, det mange steder i offentligheden er blevet misforstået, idet man har fået den opfattelse, at meget store arealer tænkes henlagt til friluftsmål, hvilket ikke er planens forudsætninger, men blot at sikre feriemuligheder i nogle områder inden for visse egne af landet. Som sagt, problemet er der, fordi byerne og industrien skal vokse, og fordi efterspørgslen efter sommerhusgrunde og andre områder til friluftsliv stiger stærkt med motoriseringen og velstandsstigningen. Det er givet, at vi må have bedre hånd i hanke med udviklingen, end vi har i dag, og at vi også snarest må finde en plan, sådan at vi gennem et større udbud af jord og en hurtigere byggemodning omkring de voksende bysamfund kan modvirke grundprisstigningen.

I pressen og også under debatten her i dag har der været knyttet en række kommentarer til planer, som er behandlet i landbrugskommissionen, om, at ingen skulle kunne få skøde på mere end én landbrugs-ejendom, og at ejeren skulle bo på gården. Forslaget eller planen er blevet voldsomt angrebet. Jeg har set en artikel af det ærede medlem hr. H. C. Toft i Aalborg Amtstidende, hvor det siges, at gennemfører man den plan, så vil landbruget ikke kunne få fordel af den kapitaltilførsel, der sker, når byboere ønsker landejendomme. Ja men ærlig talt, køber de da landbrug for at tilføre landbruget kapital? Næh, jeg

tror, at de søger en formodet sikker pengeanbringelse og reducerer en formue skattemæssigt og opnår andre skattemæssige fordele, og så kan den unge landmand, der har den faglige uddannelse, nøjes med at være bestyrer. Sagen er ikke så enkel, som den kan gøres til. Og den er det slet ikke, hvis vi ser den mulighed i øjnene, at vi som medlem af fællesmarkedet skal gennemføre fri kapitalbevægelse og fri adgang til erhverv. Vi har som nabo et stort industrisamfund i Vesttyskland med en pengestærk bybefolkning, et land, der har en meget restriktiv jordpolitik, langt mere restriktiv end vor. Netop af den grund bør vi i tide sikre kontrol med anvendelsen af dansk landbrugsjord, ikke for at forskelsbehandle nogen, men simpelt hen for at stille vore egne landmænd lige i konkurrencen med andre og vore egne byboere lige i konkurrencen om adgang til rekreative områder. Det gælder ikke om at genere danske statsborgere, det gælder om at stille dem lige med andre statsborgere, hvis vi bliver medlem af fællesmarkedet. Derfor kan man heller ikke afvise de planer, der drøftes, med slagord som genindførelse af stavnsbånd og hindring af kapitaltilførsel til landbruget o. s. v.

Jeg bemærkede, at det ærede medlem hr. Erik Eriksen var inde på disse tanker og stillede sig meget afvisende over for dem. Jeg beder om, at man overvejer dem, netop på baggrund af den friere kapitalbevægelse og friere adgang til erhverv, som vil blive følgen, når vi bliver medlem, eller hvis vi bliver medlem af fællesmarkedet og som nabo vil få et område, der har en ganske anden restriktiv jordpolitik, end vi har det herhjemme. Hvis jeg forstod det ærede medlem hr. Erik Eriksen ret, var det ærede medlem inde på den tankegang, at forslag af en sådan art, når de engang måtte blive fremsat, vel vanskeligt kunne fremsættes uden i forståelse med oppositionspartierne. Det er muligt, at jeg misforstår det ærede medlem, men hvis min

[Helge Larsen.]

opfattelse er rigtig, vil jeg dog gerne med det samme sige, at det er ikke min opfattelse, at det forlig, som blev indgået i foråret, skulle hindre regeringen i at forelægge en lovgivning på disse områder.

Jeg skal ikke sige mange ord om en sag, som også har været nævnt her i dag, den, der kan betegnes som Jonstrupbyggeriet. Efter statsrevisorernes stærke kritik af fremgangsmåden har den højtærede undervisningsminister beordret tjenestemandssag mod kontorchef Vagn Jensen, og det er god skik at tie, mens retten sidder. Vi vil få lejlighed til at drøfte det senere. Blot ønsker jeg at sige, at der naturligvis er begået en alvorlig fejl ved at afholde udgifter uden bevilling. Derom er ingen tvivl. Men vi kan altså vende tilbage til det senere, når tjenstemandsforhøret er tilendebragt og vi får betænkningen fra udvalget om statsrevisorernes beretning.

Men det fremtidige har eller burde vel have endnu større interesse, og her er det, jeg med tilfredshed ser at den højtærede undervisningsminister har taget initiativ til en omorganisering og modernisering af ministeriets byggesektion, så overblikket over det igangværende og planlagte byggeri bliver bedre.

Dernæst er det også med tilfredshed, jeg har set, at den højtærede undervisningsminister har fremsat lovforslag om byggeriet på Lundtoftesletten. Naturligvis var ingen, da vi i sin tid vedtog loven om erhvervelse af Lundtoftesletten, i tvivl om, at der skulle bygges for mange millioner kroner, når polyteknisk læreanstalt skulle flyttes ud, det stod klart i hele sagens sammenhæng, men det rigtige er, at en lov vedtages derom.

Jeg vil i denne forbindelse gøre et par bemærkninger om det offentlige byggeri, specielt undervisningsbyggeriet. Vi ved, at nødvendigheden var over os i foråret, og at det var nødvendigt at foretage en begrænsning af det offentlige byggeri, men set på længere sigt er der for mig ikke tvivl om, at det kan være meget skæbnesvangert for os, om vi ikke finder udveje for større investeringer i formål, der tjener uddannelse og forskning. Det gør man overalt i verden, og de lande, vi måske snart skal samarbejde nært med i et euro-

pæisk fællesskab, gør det i ganske særlig grad. Intet er efter min vurdering så farligt for vor evne til at være på højde med udviklingen og bevare den placering, vi gerne vil at vort land skal have, som dette at sige: ja, vi klarede os godt i min tid med langt mindre; det må også kunne gøres endnu. Det kan det ikke. Tiden står allermindst stille på dette felt. Vi må søge at indrette os sådan, at vi kan investere meget store beløb i de nærmeste år i uddannelse, undervisning og forskning.

Vi må gøre det af flere grunde.

For det første fordi vi skal kunne give vore børn og unge de bedst mulige startvilkår og betingelser for personlig udvikling og dygtiggørelse, og det gør vi kun, hvis vi til hver en tid kan tilbyde dem det bedste af alt, hvad der er skabt på dette område. Dette hensyn, hensynet til den enkelte borgers muligheder, skulle vel egentlig være begrundelse nok.

For det andet må vi sørge for, at der gennem uddannelsen er tilstrækkeligt kvalificerede unge til at gå ind i stedse mere krævende poster i erhvervslivet. Dette synspunkt er velkendt, og forståelsen for det er vidt udbredt. Somme tider kan man fristes til at sige, at det er for udbredt, fordi man kan få fornemmelsen af, at det alene drejer sig om at uddanne de unge just med henblik på erhvervslivets behov. Det gør det som sagt også, jeg underkender det ikke, men jeg vil gerne have understreget, at der også ligger et dybere menneskeligt hensyn bag undervisningen og uddannelsen.

For det tredje må man ikke overse den nøje forbindelse, der er mellem undervisning, uddannelse og forskning. Ser man bort fra den rent elementære undervisning, så er forholdet det, at al undervisning og uddannelse har nær tilknytning til forskningen og dens resultater. Man skærer derfor en væsentlig inspirationskilde for stadig fremgang i uddannelsen bort, hvis man ikke samtidig med udbygningen af uddannelsesmulighederne også tænker på en forbedret adgang til forskning. Man kan ikke bare bygge på, hvad andre landes forskere når frem til. Det vil blive en underlig livløs, næsten automatisk påfyldning af kundskaber, hvis man bare skal meddele videre, hvad andre har

[Helge Larsen.]

nået, uden selv at være med til at bringe den samlede sum af menneskelig erkendelse fremad.

Vi bør ikke på noget tidspunkt komme dertil, at vi blot spørger om den direkte materielle nytte af forskningen. Vi må også have råd til, at nogle arbejder ad den rene erkendelses vej uden tanke på praktisk nytte deraf. Erfaringen viser i øvrigt, at man netop ad denne vej ikke så sjældent når til resultater, der kan blive af den største praktiske betydning. Det var ren erkendelsestrang, der førte H. C. Ørsted til at udforske magnetismen, men hans forsknings resultater er forudsætningen for hele det moderne samfunds teknik.

Jeg har sagt dette, ikke fordi jeg finder forårets nedskæring af anlægs- og byggeaktiviteten forkert — den var nødvendig og derfor rigtig — men fordi jeg nødig ser, at vi glemmer det større perspektiv på dette felt, selv om nødvendigheden tvinger os til tilbageholdenhed i øjeblikket.

Til sidst vil jeg gerne gøre et par bemærkninger om kulturproblemer. Det ærede medlem hr. Poul Møller var inde på disse spørgsmål, også i forbindelse med finansudvalgets flertals godkendelse af bevillingen til anskaffelse af FM-sendere til melodiradio eller popradio i Danmarks radio. Det ærede medlem hr. Poul Møller var meget indigneret derover på kulturens vegne, også på pengenes vegne, men først og fremmest på kulturens vegne. Jeg er i den situation, at jeg kan være ganske enig med det ærede medlem hr. Poul Møller. Som medlem af radiorådet var jeg sammen med det ærede medlem fru Hanne Budtz og professor Erik Rasmussen modstander af og forsøgte at hindre vedtagelsen af denne popradio. Det lykkedes os ikke. Vi måtte bøje os for et afgørende flertal.

Jeg forstår, at det ærede medlem hr. Poul Møller kan være bekymret på den millions vegne, der engang næste år skal anvendes på FM-sendere, men jeg forstår ærlig talt ikke, at det ærede medlem kan være indigneret på kulturens vegne, for så vidt jeg erindrer, var det ærede medlem i foråret med til at føre et forslag frem her i det høje ting, der skulle have muliggjort en kommerciel radiosender, populært sagt — som

man sagde det dengang — at Mercur skulle have lov til at gå i land. Når det ærede medlem var medforslagsstiller til et sådant forslag, der ville have givet os kommerciel radio og dermed 24 timers popmusik i døgnnet, forstår jeg ærlig talt ikke, at det ærede medlem nu kan stille sig op og være forarget på kulturens vegne. Jeg forstår, at det ærede medlem kan være det på pengenes vegne — men på kulturens vegne! Det synes jeg det ærede medlem skal lade være med. (Poul Møller: På statens vegne!). Det ærede medlem sagde udtrykkelig på kulturens vegne.

Må jeg så gøre et par bemærkninger endnu.

Det kulturelle afsnit i åbningstalen var jo ikke så omfattende, og det hænger naturligvis sammen med den snævre udgiftsramme, vi arbejder med i dette år. Man har i denne forbindelse talt om en kulturpause, men mon vi nu ikke skal lade være med at tage tingene så tungt? Jeg vil aldrig hævde, at kulturlivet kan trives uden støtte af økonomisk art. Jeg tror også, at vi kan fremme det væsentligt gennem de øgede bevillinger. Men heldigvis trives kultur også uden bevillinger, og beviset ligger lige for. Skulle dansk kulturliv alene være afhængig af de relativt små bevillinger, der er ydet til det i tidens løb, ville det i dag have været meget, meget lille i forhold til, hvad det vitterlig er.

Jeg håber, at vi skal blive i stand til engang at øge de kulturelle bevillinger, men jeg ved, at det næppe lader sig gøre i år. Derfor behøver vi dog ikke at lade de kulturelle problemer ligge. Den højtærede kulturminister har fremsat et forslag til en ny teaterlov, som indeholder værdifulde nyskabelser. Vi må kunne drøfte det igennem og gøre loven klar til anvendelse. Vi må også kunne drøfte en nyordning af støtten til dansk filmsproduktion, som vil blive aktuel senest med vor eventuelle tilslutning til fællesmarkedet. Vi arbejder her, mener jeg, efter forældede regler, der, så vidt jeg erindrer, også er så gamle som fra 1937.

Vi kan også benytte den såkaldte kulturpause til at drøfte en ting, som der i hvert fald ikke er økonomi i: om det ikke nu er på tide, at vi ophæver filmcensuren.

[Helge Larsen.]

For nogle år siden ophævede vi teatercensuren, og jeg kan roligt sige, at ingen har savnet den. Der er noget mærkeligt i, at vi stadig kører med en filmcensur, der i hvert fald ikke kan være overensstemmende med grundlovens ånd. Det er også højst ejendommeligt, at 3 filmcensorer skal træffe afgørelse om, hvad man må se eller ikke se i et biografteater. Der kan nævnes mange besynderlige eksempler på filmcensurens afgørelser, men jeg skal ikke angribe censorerne. Jeg tror, de har fået en opgave, som det er umuligt at løse, hvor gode de end måtte være.

Vi bør på dette område som på andre områder, der har med kulturelle anliggender at gøre, lade friheden råde. Det vil også være rigtigt, at biografteaterdirektorerne får det fulde ansvar for det repertoire, de kører. I dag er de på sin vis dækket ind af censuren. Måske en del af det værste bras ville forsvinde fra repertoiret, hvis der ikke var nogen censur. Det er jo desværre blevet noget i retning af et kvalitetsstempel, når en film er godkendt af censuren, selv om censuren slet ikke skal anlægge kvalitetsvurdering. En pædagogisk vejledning kan måske være berettiget, og den vil en gruppe pædagoger kunne give ved fremhævelse af film, der er særligt egnede for børn. Men lad os ikke glemme, at her som på andre områder er det først og fremmest forældrene, der må tage ansvaret for deres børn. Der sker intet ved, at dette ansvar markeres.

Formanden: Jeg skal her afbryde forhandlingen.

Medlem af folketinget Hanne Budtz har meddelt mig, at hun ønsker til indenrigsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil indenrigsministeren foranledige, at der til august 1963 påbegyndes kursus til videreuddannelse af jordemødre?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommende spørgetid efter spørgetiden i morgen.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, onsdag den 17. oktober, kl. 10 med følgende dagsorden:

1) *Fortsættelse af forhandling om statsministerens redegørelse ved folketingsårets åbning.*

2) *Spørgsmål til ministrene.*

Mødet hævet kl. 17³⁵.

6. møde.

Onsdag den 17. oktober kl. 10.

Den første sag på dagsordenen var:

Fortsættelse af forhandling om statsministerens redegørelse ved folketingsårets åbning.

(Foregående forhandling findes i tidenden sp. 106).

Forhandlingen genoptoges.

Morten Lange: Ved åbningen af denne første folketingssamling under ministeriet Krag vil det måske være naturligt at sige et par enkelte ord om den afgåede regeringschef. Jeg skal ikke forsøge en samlet analyse af det arbejde, der er udført af ministerierne Kampmann; det har vi haft lejlighed til at kritisere, ja, somme tider endog rose ved talrige debatter. Men som en mere personlig bemærkning vil det være på sin plads at fremhæve, at den afgåede statsminister i sin regeringstid har skabt sig en ganske betydelig anseelse, i hvert fald blandt videnskabsmænd i dette land. Næppe siden enevoldskongernes tid har vi haft en statschef, der i så høj grad har forstået spørgsmålet om videnskabens betydning for samfundet og i den grad har kunnet leve sig ind i disse problemer. Jeg vil håbe, at det nye ministerium vil vide at gøre brug af hr. Kampmanns betydelige indsigt på dette felt. Det er måske af endnu større betydning i de næste måneder, end det har været før; der er overordentlig meget på disse områder, som truer med at gå itu, men det skal jeg komme tilbage til senere.